

Ponatis prepovedan

S TRETJE SLOVENSKE UMETNIŠKE RAZSTAVE

FOT. FR. VESEL

Delo in denar.

Povest. Spisal dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

VII.

Jesen se je poslavljal. Mrzla megla je pokrivala dannadan dolino in se oprijemala z opozlimi prsti drevja in grmovja. Če je izginila ponoči megla, je belila drugega dne slana travnike in strnišča, davila cvetlice po vrtilih in trgala po gozdu pisano listje s trudnega drevja. Izza gora so se valili počasi, tiho sivi oblaki, se spuščali niže in niže, se mešali s temnim dimom, ki je puhtel iz tvornice, gnali težke saje k tlom in prevlekli ves dol s tenko vlago, ki je silila skozi veže in okna in line v sobe in spalnice. Pohlevno pršenje je prehajalo v hladen dež, med dežjem so začele padati vodene snežinke in za njimi se je vsul kosmat sneg. Na tleh ga je sproti dušila in topila vlaga in moča; a padal je trdovraten naprej, se ustavljal in kopičil plast za plastjo, dokler ni zlomil upora in si osvojil vsega ozemlja. Potem je počival samozavesten, zmagoslaven. Za njim se je prihulila brezsrčna zima, ki zahteva od bogatina in siromaka brez ozira in razlike boljše hrane, toplejše obleke, gorke sobe. Zdravstvena pravila celo predpisujejo natanko, kakšna da bodi hrana pozimi, kako se moramo oblačiti, kolikrat prezračiti sobe, ki morajo imeti vedno 14° R toplote. Če pa zamaši in zabije siromak okna vlažnega stanovanja, katero ogreva večkrat samo dihanje zdravih in bolnih ljudi, začno seveda mreti otroci, hirati starci, bolehati odrasli. Statistika izkazuje to vse natančno mesec za mesecem — človek ne bi mislil, koliko dajo pisarjenja takšni ljudje — in navaja tudi vzroke, namreč premalo izobrazbe, premalo skrbi za zdravje. Zakaj

se gnetejo cele družine po tesnih, vlažnih prostorih, ko bi morale imeti vendar obednice in spalnice ločene in sobe suhe, prostorne, najmanj 15 kubičnih metrov za vsako osebo, in zračiti, zračiti in 14° R toplote! A tako se godi, če se prezirajo nauki vede.

Seveda, kakor pride vsako leto zima, tako se podraži z vsako zimo kurivo. Cena ostane potem čez poletje ista in poskoči šele z novo zimo zopet. Če pa poskoči cena kuriva, zakaj ne bi tudi cene drugih potrebščin? Ali naj ima samo ena vrsta prodajalcev dobiček? In če so cene doma sploh prenizke — in kateremu prodajalcu se ne zde prenizke! — ali se ne dajo lepo urediti tarifi po železnicah, preskrbeti olajšave za izvoz, premije, darila izvoznikom? Ta bi bila lepa, da se ne bi dala dandanes napraviti umetna draginja. Kar je izgube zaradi nizkih tarifov in kar potroši država na darilih za izvoznike, to pristradajo hitro zopet siromaki, vsak nekoliko, a število izda. Zakaj ne bi plačevali domačini domačih pridelkov dražje nego inozemci? Tudi to je nekako domoljubje, dasi se dobe brezdomovinski čudaki, ki menijo, da jih ne boli nič manj, naj jih dere domačin ali tujec. No, to so znane manipulacije, ki se zde višek državniške modrosti tistim, ki jih zagovarjajo, in tistim, katerim koristijo. V svetli plašč krščanstva pa bi se ne smele zavijati, ker bi ga utegnile umazati.

Siromaka napade zima kakor besna zver. Podi ga po cesti pred seboj, grize ga skozi rokave v roke, skozi raztrgane podplate v otrple noge in ostre kremplje mu zasaja za nohte. V hišo mu vhaža, naj še tako zabija okna in zapira duri, skozi špranje in

razpoke in nič več se ne da odgnati. Kamor dahne, izpremeni zrak v strupeno vlago, kamor seže, naredi ledeno skorjo, kamor leže, pije gorko kri iz drhtečega telesa. A moža delavca že še ogreje delo in po delu krčma; huje se godi ženi in otrokom, zlasti če moderno gospodarstvo izvažja in draži mleko, vino pa uvažja.

Na Fužinah so držale matere majhne otroke po cele dneve v posteljah, da niso preveč zmrzovali; večji pa so iskali po potih in gozdih bornega kuriva, polomljenega drevja, trhljih vej ali kosov premoga, ki so odpadali pri prevažanju z naloženih vozov. Marsikak paglavec pa je tudi oglaril in prezebal okrog tvornice, navidez malomaren, in pazil, kdaj da ne bo nikogar blizu velikega kupa premoga na dvorišču. Takrat je smuknil skoz vrata, zgrabil par kosov, se ozrl plah okrog sebe in izginil. A take prilike so bile redke in prezgodaj so se zapirala zvečer velika vrata.

Toda kjer je delo, tam je kruh in dela je dajala tvornica dosti. Klepš je premišljeval in računil, ali bi bolj kazalo z znižanjem cen uničiti konkurenčna podjetja ali pa se zvezati s temi podjetji, da bi se vzdržale skupno dogovorjene cene. Ravnatelju in župniku pa se je bilo posrečilo spraviti nekaj delavskih parov v zakonsko zvezo in lepo je bilo gledati, kako radostne so peljale neveste svoje izvoljence pred oltar, kako izpokorjeno ali trmasto so gledali ti predse, kako radovedni so se veselili otroci poroke svojih staršev in pojedine po poroki. To jim je dal pripraviti sam gospod Klepš, ki je tudi napil na pojedini poročencem in slavil častljivost zakonskega stanu tako genljivo, da so si neveste brisale oči in nekatere celo ihtele na glas in mu poljubovale roko, prepričane, da je gospod Klepš njih najblažji prijatelj. Saj je bil okrasil nje s poštenim imenom in dal njih možem ponos, da se ne bodo sramovali več ne svojih žen, ne svojih otrok, in otroci ne bodo slišali več priimkov, za starše sramotnih, žaljivih zanje.

Kovač Brnot pa se ni veselil z veselimi. Govoril je o neznačajnosti in strahopetnosti takoimenovanih mož, o nenravnosti zakonskih zvez, ki družijo posili tudi to, kar se družiti noče, o poddedovani krivičnosti. „Toda naj misli o teh rečeh vsak, kar hoče in kakor se mu zdi,“ je dejal, „jaz ne vsiljujem nikomur svojih nazorov, ampak kaj se ima ravnateljstvo mešati v rodbinske razmere delavcev! Ali so nas že dejali pod varstvo? Nas, ki smo danes mnogo potrebnejši tvornici nego tvornica nam! O, kapital umeje porabiti ugodne prilike, mi pa ne umejemo, dasi se borimo mi za življenje, kapital za dobiček. Kdor je mož, je dolžan braniti vsaj svojo pravico, ne pa javkati v hlapčevski ponižnosti,

kako ga zatirajo. Kdor se noče braniti, naj si sam pripiše, če se mu godi krivica. A mi vsi moramo delati na to, da pride pravica na svet, in sicer na ta svet, na to zemljo, ki naj živi vse svoje otroke, ne samo nekaterih izvoljencev. Vsa zemlja naj bi postala ena sama država, vse človeštvo ena družina. Z vojnami bodo izginili vojaki, s krivicami biriči in le po zgodovinskih knjigah bodo brali naši otroci ali vnuki s strahom in grozo, kako se je prelivala človeška kri zaradi dobičkov zasebnega kapitala. Kakor obsojamo mi dandanes suženjstvo starega in srednjega veka, tako bodo milovali poznejši rodovi delavstvo naših časov. Dandanes pa se zdi bedno stanje delavcev kapitalu ravnotako naravno in opravičeno in potrebno, kakor so opravičevali in zagovarjali celo prosvetljeni možje starega veka suženjstvo. Tudi velika krivica se zazdi polagoma onim, katerim koristi, pravična, sveta, uprav božja naredba, tako da bi se moral pobiti vsak, kdor jo hoče odpraviti, kdor odpira siromakom oči in snema verige. Zatorej moramo mi vedno poudarjati svoje pravice, da nam ne zastarajo, in se ustaviti vsaki krivici, da si je ne priposestvujejo nasprotniki. Le premislite, kako krivični so ti postali! V prejšnjih časih se siromak ni smel ženiti brez dovoljenja svojega gospoda, dandanes se bo moral na njegovo povelje. O, gospod pozna svoje sužnje. Mi pa tudi poznamo te hlapčevske duše, ki prosijo palice in biča, ker ne preneso prostosti! Zakaj pa nad mene ni prišel ravnatelj s takšno poniževalno, sramotno zahtevo? Ker ve, da bi bil odletel kakor kosa od kamena.“

Popolnoma varnega pa se vendar ni čutil Brnot v svojem nraavnem prepričanju, zlasti ker je vedel, da Lojza, s katero je živel, komaj čaka, da bi ravnateljstvo poseglo tudi v njuno razmerje. Odločil je, da odbije napad na zasebno svobodo takoj z napadom na zasebno lastnino, in hujskal naprej, češ da je treba zgrabiti sovražnika takrat, kadar je oslabiljen, in tam, kjer je najboljčutljivejši, in nič prizanašati; saj ne prizanaša nasprotnik nikomur in pomendra brez usmiljenja, kar mu pride pod noge.

Besede so padale na rodovitna tla. V srcih mlajših delavcev, katerim še niso bile oplašile poguma žalostne izkušnje in bridka preudarnost, so se že vnmale sebične strasti. Rasla je upornost, čule so se grožnje in množile so se poškodbe po tvornici. Mirni delavci so bili poparjeni. Skupna korist jim je vezala roke in jezike in vsak se je bal očitka sebičnosti. Tako je bil ustrašoval Brnot skoraj vse delavstvo in čakal v jasni zloradosti povoda.

Janez, ki je videl in slišal, kaj da se godi po tvornici, kaj da govore delavci, je zabavljajal čez silovitost nekaterih in boječnost vseh drugih tova-

rišev in se jezil na Brnota posebe. Zasebno sovraštvo se namreč jako rado skriva za nasprotje v načelih. Brnotovo ščuvanje se je mu zdelo neznosno, in če bi se on ne bil sramoval ovaduštva, bi bil šel sam k ravnatelju in zatožil sovražnega moža, ki bo oškodoval tvornico in delavce. A kdo bi ovajal! Bolje bi bilo pridobiti pristašev svojim nazorom in se potem upreti nasilstvu s silo. Kdor ima pravico za seboj, temu se ni nič bati. Njega, Janeza, naj bi ustavil kdo na javni cesti! On bi zastavil življenje za svojo pravico; a umeknil bi se ne.

„Kaj pa, če bi ti pridrlo naproti par splašenih konj,“ je vprašal Jemec, „ali pa stekel pes?“

Janez je molčal in miloval strahopetno družbo.

Zamišljen je šel nekega večera po vasi in zrl zaničljivo na tovariše, ki so ga srečavali. „Siromaki, ki se tresejo noč in dan, zdaj pred ravnateljem, zdaj pred Brnotom,“ si je mislil in izvlekel iz žepa jabolko. Stopal je oblastno, da je škripal sneg pod izzivajočimi koraki. Prijetno mu je hladila gorko lice mrzla sapa. „Naj se me le loti kdo teh Brnotovih podrepanikov!“ si je dejal in vrgel obrezek jabolka v blatni sneg. Takoj je priskočilo majhno, revno oblečeno dekletce, pobralo obrezek in ga hlastno neslo v usta. Janezu se je storilo inako. Vzel je iz žepa drugo jabolko in je ponudil otroku.

„Tukaj imaš, punčka. Vrzi obrezek proč! Kako pa ti je ime?“

„Lojzika,“ je dejala ona in stiskala z mrzlima rokama rdeče jabolko in je ogledovala z žarečimi očmi.

„Tako? Lojzika?“ je ponavljal Janez in pre-mišljeval, ali naj bi vprašal še naprej. Z novo silo ga je napadla huda slutnja, ki jo je bil s težkim trudom komaj odgnal, in strah in radovednost sta ga prevzela.

„Čigava pa si?“ je vprašal tiho in oprezno in se ozrl okrog sebe.

„Lojzina Lojzika,“ je odgovorila deklica, „moja mama je Lojza.“

„Kdo pa je tvoj oče?“ je dejal Janez in prebledel. Lojzika pa ga je gledala molče z milimi, boječimi očmi, ki so razodevale toliko dušne in telesne reve in zbudile Janezu tak spomin, da ga je stresel mraz po vsem telesu. Nekaj časa sta se gledala iz oči v oči; naenkrat pa se je deklica zasmejala, se obrnila in zbežala v siromašno hišico ob cesti. Nem je zrl Janez za njo in stal neodločen sredi kolovoza. Vdreti je hotel v hišo in se znositi nad sovragom, ki je osramotil sestro in njega in vso rodbino. Gnev in sovraštvo, sram in usmiljenje je plalo vse križem v njegovih prsih. Ljubeznivo, dobrosrčno sestro, tako veselo in živahno, naj bi našel tukaj v sramoti! Kar vrtelo se mu je v glavi, ko

mu je kazal brezsrčni spomin ljubo podobo izza mladih let, pogaženo zdaj v blato. Oh, nesreča in sramota in prokletstvo zapeljivcu! Bled je bil od jeze, ker mu je silila vsa kri k srcu in v sivem plamenu so se mu svetile oči. Obrnil se je proti hiši in zgrabil za kljuko. A vrata so bila zaklenjena, hišica kakor izmrla. Janez je stal in trkal. Ubogo njegovo srce pa je napelo zadnje, obupne sile in zbudilo slaboten dvom o težkih slutnjah. Saj je vendar več Lojzik in več Lojz na svetu in glas je glasu podoben, oči očem. Ali je verjetno, da bi se bila njegova brhka, ponosna, pobožna sestra zagledala v kakšnega Brnota?

Počasi se je obrnil Janez proti domu, žalosten, ker se je zaman trudil verjeti, kar je želel in po čemer je koprnel. Pogumni ponos mu je bil prešel. Pobit in slabovoljen se je začel ogibati družbe in v delu je iskal pozabe in pomirjenja. Neka temna sila pa ga je gnala, kakor hudodelca slaba vest na kraj zločina, večer za večerom kakor proti volji proti tistemu kraju, kjer je bil govoril z Lojziko. V hišo si ni upal stopiti. Lojziki pa je dal vselej kruha ali sadja, kadar jo je srečal. In to se je zgodilo često, ker mu je hodila Lojzika dannadan naproti ali pa ga je čakala za kakšnim oglom, stopila zaupljivo predenj in vprašala tiho, če je kaj prinesel. Janez je izpraznil hitro žep, se obrnil in šel. Razgovarjati se ni hotel z Lojziko več.

Ravnatelja Adamiča pa so jezila pogostna popraševanja gospoda pl. Rumpla, kaj da je že ukrenil v Klepševi družinski žaloigri: Na tihem je bil upal, da bo zaspala ta stvar. A gospa in teta sta bedeli in čuli nad častjo ugledne rodbine. Nekaj je moral storiti ravnatelj. Izvedel je bil, da spremlja Dragico, ki je veljala za Arturjevo izvoljenko, tudi naš Janez iz tvornice in v tvornico in da celo stanuje pri Jemčevih, in zasvetil se mu je osnutek posebnega načrta.

Ko je ostavljal Janez nekega večera tvornico, ga je poklical ravnatelj k sebi. Kmalu za njim je vstopila v pisarno Dragica, nekoliko preplašena, a takoj osrčena, ko je zagledala Janeza.

Ravnatelj jima je začel razkladati, kolikega pomena da je za mlade ljudi npravno življenje, in na-pослед jima je priporočil, da naj se vzameta v zakon. Janez in Draga sta se spogledala, zardela in se nasmejala.

„O tem nisva še izpregovorila midva med seboj nobene besede,“ se je muzala Draga.

„Ravno to ni prav,“ je pripovedoval ravnatelj resno. „Znanja brez poštenih namenov niso nič vredna.“ Dragica je strmela začudena. Ko pa je spoznala pomen besedi in razumela sumničenje, jo je oblila temna rdečica. Oči so se ji zabliskale in jezik se je razvezal v razjarjeni zgovornosti, ki je za-

vračala očitane in sumničenje. Glas se je višal bolj in bolj in prešel v krčevito ihtenje. Draga si je zakrila z obema rokama oči in zbežala iz pisarne.

Janez, ki si je mislil, da so kakšna obrekovanja vmes, je ostal miren. Slovesno govorjenje ravnateljevo ga je celo zabavalo, ker je bilo brez povoda in brez pomena, še bolj pa ogorčenost mladega dekleta. V zadregi pa je bil ravnatelj, ker se mu je dozdevalo, da se je bil nekoliko zaletel. Kot nekakšno opravičevanje je začel splošno obsojati še enkrat nespametne zveze, ki so največ vzrok delavski stiski in bedi.

„Čemu pa zahaja vendar k vam, k Jemčevim mladi gospod Klepš?“ je vprašal naravnost. „Ali ne tudi za tem dekletom?“

Janez se je zasmel in menil, da je to pač pomota, kolikor on ve. Če pa komu ni prav, da je gospodu Arturju vseč Kosova Meta, ta naj se obrne naravnost do gospoda Arturja, ki ga ne vabijo Jemčevi nič, a ga tudi ne morejo zapoditi.

„Kosova Meta, Kosova Meta,“ je prijel ravnatelj Janeza za besedo, „kdo pa je to?“

Janezu se je zdelo, da se je nekoliko zagovoril. Toda kaj bi tajil resnico, ki ne more nič škodovati Meti.

„Babje sitnosti!“ je godrnjal ravnatelj, ko je bil odslovil Janeza in mu naročil, da naj pomiri in potolaži Drago. „Treba bo poklicati še Kosovo Meto. Preklicana reč! Klepševka naj bi zapirala svojega fantiča, pa bi bil mir.“

Ko pa je šel Janez iz pisarne, je prihitela mimo njega delavka, ki je imela ruto potegnjeno globoko na oči, kakor da bi se skrivala. Za trenotje jo je videl Janez v obraz in ostrmel. Zdelo se mu je, da je sestra. Stopil je za njo; a že je bila v ravnateljevi pisarni.

Res je bila Lojza. Sprla se je bila zopet doma z Brnotom, ker ni razumela ali ni hotela razumeti njegovih razlogov proti zakonskim zvezam. In vendar so bili ti razlogi tako tehtni, da so se zdeli tovarišem polfantom, polmožem neovržni. Toda ženskam naj kdo kaj dopove! Take zveze, je dokazoval Brnot, so vendar nenravne, ker vklepajo v sužne verige najsvetejša človeška čustva in žrtvujejo brezvestno pohoti prostost.

„To se pravi podomače,“ mu je bila segla v besedo jezna ženska, „da bi živeli vi radi enkrat kot fantje, enkrat kot možje, žrtvovali zdaj pohoto prostosti, zdaj prostost pohoti, pridržali prijetnosti sebi, bridkosti prepuščali nam, ki bi ne bile ne žene, ne dekleta, ne gospodinje, ne dekle. To je prostost za vas, a ne za nas.“

„Vse te neumnosti vam natvezujejo farji po cerkvah in izpovednicah,“ jo je zavračal Brnot.

„Oh, po cerkvah in spovednicah! Saj veš vendar, da pridem jaz v cerkev vsake svete čase in k izpovedi se niti ne upam,“ je jokala reva neutolačno in prosila, da naj se je usmili, naj je reši sramote.

Brnot se je odpravljaj iz hiše, ker se je bil naveličal tega jokanja. Opozoril je Lojzo enkrat za vselej, da naj ga pusti pri miru; on kot značajan mož da se kratko in malo ne vda zahtevam kakšnega kapitalista; on hoče biti prost, kakor je tudi ona prosta, in če ji ni vseč pri njem, naj vzame otroka in odide, kamor hoče; on si izbere lahko takoj drugo. Tedaj pa je planila izmučena ženska v obupnem srdu proti možu. Lojzika je zakričala in prišla mater za krilo, Brnot pa se je plašen umikal. Spoznal je, da je segel predaleč in da je beg edina rešitev.

Brnot je bežal, naravnost v krčmo, da se pomiri in preudari položaj. Našel je par sočuvstvujočih tovarišev, ki so tiho premišljevali in zalivali svojo žalostno usodo, trpko se spominjali, kako da tega in onega neznačajnega sodruga že drži baba doma, in utrjali drug drugega v značajnosti.

Najboljše zdravilo proti jezi, obupu, sploh vsakemu dušnemu pretresu je njega znanstveni razkroj. Kakor hitro si ga razkrojil v prvine, razkril vzroke in povode, premislil še posledice, se imaš že popolnoma v oblasti; hladni razum prime v klešče goreče čustvo, je dvigne na nakovalo in iz nevarne, nerabne gruče skuje kladivo treznega preudarka priročno orodje!

Brnot je že razkladal, popolnoma miren, kako zaostalo da je naše ženstvo, ki ne mara za napredek in ne zna ceniti svobode. Svoboda odpira ženskam vendar vrata, da bi šle lahko iz hiše proč, vsak čas in kamor bi se jim ljubilo, z vsemi otroki; ženske pa tišče kakor ovce ob nevihti v zakonsko sužnost. Žalostno!

„Na svetu ne bo bolje,“ je kimal tovariš, „dokler bodo ženske tako neumne.“

„Neumne, neumne,“ je pritrjeval Brnot in štel na prste. „Praznoverje, predsodki, pomanjkanje prave izobrazbe in morebiti — jaz pravim, morebiti — plitvost ženskih možganov. Jaz sicer zagovarjam enakovrednost in enakopravnost ženskega spola, toda vpraša se, če bodo držali dokazi. Znanstvo in veda govori za enakovrednost; izkušnja ugovarja; stvar torej še ni dognana.“

„Trpimo pa pri vsem tem samo mi, moški,“ je pritrtil tovariš.

Sirota Lojza pa je bila prihitela medtem na Javorje, da bi prosila gospoda Klepša, da naj pomaga tudi njej, kakor je pomagal njenim tovarišicam, in prisili Brnota, da jo prizna javno za svojo ženo.

SLIKE IZ BOSNE: PRUSAC V OBČINI BUGOJNO S TRDNJAVO IN
GROBNICO TURŠKEGA SVETNIKA AJVAZ DEDE

„Jaz? Siliti koga?“ se je čudil gospod Klepš. „Nikakor ne, ljuba žena. Zakon je prostovoljna zveza, srčna zveza. Jaz ne bi hotel braniti nikomur, če hoče stopiti v zakon; a siliti, Bog ne daj! Izkušajte pridobiti svojega — svojega — Brnota. Jaz Vas morem samo milovati, pomagati ne morem.“

Gospod je iskal po žepih, da bi ji dal vsaj miloščine, toda nesrečna ženska ni čakala: še ravnatelja je morala zaprositi pomoči, da si ne bi očitala pozneje, da ni poskusila, kar je mogla. Na kolena se je vrgla predenj v pisarni in prosila z vzdignjenimi rokami, da naj se je usmili. Ravnatelju je bila sitno neprijetna ta prošnja, ki je ni mogel uslišati. Tako vplivnemu in tako brezobzirnemu možu, kakršen je bil Brnot, se ni smel zameriti; korist tvornice bi bil pustil s tem v nemar. Običajna politika, ki jemlje vsak faktor v poštev le toliko, kolikor pričakuje od njega koristi in kolikor se ga boji. Smilila pa se je zelo uboga ženska ravnatelju; zato jo je miril in tolažil z obljubami, da bo storil ob svojem času, kar bode v njegovi moči; toda prenačljivi se ne sme.

„Torej Vi mi nočete pomagati!“ je ihtela Lojza. „Drugim ste pomagali, meni nočete. Oh, brez srca ste Vi kakor Brnot. Kaj mi je storiti!“

Zunaj pisarne pa je čakal brat Janez v težkem strahu, da je res videl sestro, in z mučnim sklepom, da se mora preveriti, če je videl prav. Prišla je iz pisarne, potrta, z objokanimi očmi, obraz globoko pod ruto.

„Lojza!“ je zaklical Janez zamolklo in pristopil. Ona se je zgenila, obrnila malo in hitela naprej. Janez je postopil zanjo in jo prijel za roko: „Sestra Lojza!“

„Kaj že, če sem tvoja sestra!“ je dejala ona nejevoljna. „Pusti me, da grem domov!“

„Ti živiš z Brnotom,“ je šepetal Janez skoz zobe.

„To nikomur nič mar,“ je odgovorila ona trmasta. „Jaz bom odgovarjala sama, in če se me ti sramuješ, kaj si me ustavil! Kdo pa se je brigal prej za mene! Ali si prinesla kaj denarja? sem morala slišati, kadar sem prišla domov. Kaj hočeš ti? Denarja nimam.“

„Oh, Lojza, sestrica, kaj si nam storila?“ je vzdihnil Janez, da mu je zadrhtelo vse telo. Žalost mu je trgala srce, ko je gledal siroto in slišal krčevito ihtenje; a z jezika ni mogel spraviti nobene tolažilne besede. Srd mu je stiskal pesti, ko je vprašal tiho, če je on zdaj doma.

„Ni ga,“ se je prestrašila ona, ki je dobro razumela pomen bratovih besed; „in ti ga pusti pri miru. Kar sem si nakopala, to bom nosila sama.“

„Tukaj imaš dva goldinarja,“ je dejal Janez, „in v soboto ti dam zopet nekaj.“

„Ne vzamem nobenega krajcarja,“ se je branila Lojza in si brisala oči, „nobenega krajcarja. Kar pojdi, Janez, pojdi in nič se ne boj! Saj se bom zatajila, da ne bo zvedel nihče več, da sem tvoja sestra, in da te ne bo sram.“

„Oh, kako govoriš, Lojza!“ je dejal Janez in se ustavil. Ona pa ga je pustila sredi ceste in odhitela po snegu proti svojemu stanovanju.

Janez je stal in premišljeval, ali naj bi hitel za njo, da se pomeni takoj z Brnotom, ali naj bi počakal druge prilike. Kaj da bo storil, to je vedel, in vroča jeza mu ni dušila več srca, kjer je bil zrasel hladen, neomajen sklep. Ali ga izvrši danes ali jutri, to se mu je zazdelo brez pomena. Zdaj bi celo težko dobil Brnota v pest, ker bi ga najbrž posvarila sestra sama.

Zvečer je bil videti Janez zopet miren in celo dobre volje. Negotovost je bila prešla in ravno ta vznemirja človeka, ker mu veže razum in roke.

Draga pa se ni bila še pomirila. Nič se ji ni ljubilo govoriti; kar hudo je gledala in sapo pojemala.

„Ali si huda na mene zaradi te sitnosti?“ je vprašal Janez, ko sta bila sama.

„Kaj bi bila huda?“ je dejala Draga počasi in ga pogledala. „Saj si ti nedolžen kakor jaz.“

„Ampak kaj, ako bi ne bil odnehal ravnatelj in naju zapodil iz tvornice, če se ne bi hotela vdati!“

„Oh res, kaj bi bilo storiti,“ je vzdihnila ona in se obrnila proč, ko je trdil Janez, da on za svojo osebo nikakor ne zapusti tvornice. Molčala pa sta proti vsem drugim o razgovoru z ravnateljem oba kakor zgovorjena in čez par dni sta se skrivaj oba že sporazumno smejala vsemu temu obrekovanju in ogorčenju in čudni zahtevi ravnateljevi.

„Ravnatelj bi bil moral poklicati Meto, ne naju,“ je dejal zopet Janez Dragici.

„Pravzaprav pa Arturja,“ je dejala ona. „Mi jim ga vendar ne bomo gonili domov, dokler se vede spodobno in ne žali nikogar. Ampak to je tista gosposka ošabnost, ki misli, da se omadežuje, če pogleda delavca naravnost in ne postrani in odzgoraj doli. Če se ne bi smel prismoditi noben metuljček, bi še svetilk ne smeli prižigati. Pravzaprav se mi smili ta človeček. Kako občutljiv je za vsako lepo, hudo besedo, kako pogleduje Meto in kar ne ve, kako bi ji ustregel. Ona pa se drži imenitno in ponosno, kakor da bi ne bilo nič posebnega takšno klanjanje in prizadevanje, kakor da bi se razumevalo to samoobsebi. Lahko, ker ima izbranega najbrž drugega. Vsaka pa bi ne ravnala tako.“ Bistro je pogledala v oči Janezu, ki je zmignil z ramami in menil, da ni treba o tem Meti nič praviti.

Meta pa se je čutila prav nesrečno. Vse drugače so se bile zasukale razmere, nego je ona upala in želela. Približevanje Arturjevo, ki se ji je zdelo tako smešno in otročje, ji je bilo vdehnilo veselo nado, da se bo spomnil Janez svoje besede, da se mu zbudi vsaj ljubosumnost. Nič podobnega. Z njo in vso družino vred se je smejal Janez natihem gosposkemu mladeniču; v obraz pa se mu je dobrikal in celo vabil ga je v družbo. In koliko je trpela ona pri vsem tem! Zavrnila je vsak darek in vendar so jo posmehljivo izpraševale sodelavke, če ji je kupil gospod Artur to novo ruto, če je res tako dobrih rok, kakor se pripoveduje, in da naj ga le pošteno oskube. In doma nič bolje. Ko je ona razmišljena poslušala neslane besede Arturjeve in odgovarjala nakratko na nepotrebna povpraševanja, so se drugi zadovoljno spogledovali in sporazumno sta se muzala Janez in Dragica. Kolikrat je bila že ona povedala Arturju, koliko brhkejše da so po mestih gospodične, ki se varujejo mraza in vročine, ki jih ne starajo ne skrbi, ne težka dela. A nič si ni dal dopovedati mladenič, in če je bila prehuda, so mu stopile solze v mehke oči. Janez pa se je smejal in ji nagajal z gosposkim snubcem.

„Dober človeček,“ je dejal in se muzal; „le škoda —“

„Da je malo trčen; kajne?“ mu je segla v besedo Meta.

„Ej, zaraditega še ni trčen, če hodi za takšnim dekletom,“ se je smejal Jože.

„Ampak jaz bi bila trčena, jaz, če bi hodila za kom,“ je dejala Meta užaljena. „Toda ni se treba nič bati. Jaz sem vesela, da je vsaj še kak človek prijazen z menoj.“

„Ali nismo vsi prijazni?“ se je zagovarjal Jože, nekoliko poparjen.

„Saj tebi, Jože, ne rečem nič. Ampak jaz podim Arturja od sebe, Janez ga pa vabi, da se zabava z njim na moje stroške in moj račun. Smešna in prismojena se zdim samo jaz.“

Jemčevi so tolažili užaljeno deklico, češ da si lahko mislijo, kako neprijeten da ji je tak snubec; a naj se pomiri; to da so samo gosposke muhe, kakršne redi dobra hrana in dolgčas; gospodič se bode kmalu naveličal.

Meti se je zdelo, da veje tudi nekoliko zavisti iz prijazne tolažbe in da se Janez vendar malo jezi in da prikriva s smehom drugačno čuvstvo in da je njegova malomarnost morda vendar le nekoliko hlinjena. Kako hitro se prevzamejo takšni mladeniči, če se nimajo nikogar bati! Kadar bo dom njegov, takrat jo vzame, tako ji govori Janez kadar sta sama, in ona naj bi se vrnila domov in čakala, dokler se ne izpremene razmere. Kako pa! On pa bi

se medtem seznanil z drugo in morda se je že. — Bistro ji je pazilo sramežljivo oko na poglede, besede, kretanje neopreznega mladeniča in preprosto odkrite Dragice in videlo, zapazilo je več, nego je ovajala in izpričevala istinitost. Inako se ji je storilo, kadar je premišljevala sama svoje skrbi in težave, prevarjene nade in prazne obete. V taki žalosti ji je pač prihajalo na misel, kako obzirno, kako nežno se vede, kako prijazno in ljubeznivo govori Artur, kako žaljivo in prešerno pa nekdo drugi. Oni tako imeniten, bogat, izobražen snubi njo, preprosto deklico; Janez pa se brani in odlaša in išče izgovorov. Oh, kako odveč je ta njegova skrb! Lotevalo se je njenega srca novo čuvstvo samozavesti, kakršnega ni poznala doslej. Začela je više ceniti sama sebe, ko je videla, kako jo cenijo drugi; ponosneje je začela govoriti z Arturjem, ponosneje se vesti proti Janezu, ponosneje prezirati in zaničevati žaljive poglede, pikre opombe, sporazumni smeh zavistnih sodelavk. Tudi njene misli in nade so poletele više. Kaj pa je Janez? Navaden kmet. In kaj je čaka ob njegovi strani? Trud in trpljenje. — In morebiti ne učaka niti tega, ker je Janez tako neodločen, tako popustljiv proti svojemu očetu. Ta pa zadolžuje medtem s svojo zanikarnostjo lepo domačijo. In koliko sitnosti bi imela s svakinjama! Na drugi strani pa prijetno gosposko življenje. Da sama nima tako gosposke izobrazbe in olike, to je ni kar nič motilo. Saj je opazovala, kako malo ugleda ima najizobrazenejša ženska, ki nima denarja, poleg neolikane gospe, ki se ponaša s soprogom v višji službi ali z večjim premoženjem. Zdelo se ji je, da tiči razlika omike le bolj v besedah in v obleki; besedi pa se človek hitro navadi in za obleko je treba samo denarja. Kaj hočem tudi z možem, si je prigovarjala, ki bi ne maral zame! Čim rajša bi ga imela jaz, tem bolj bi trpela, tem bolj se poniževala pred njim, da bi mu ustregla. Kako prijetna pa mora biti soprogi zavest, da ji je mož vdan v zvesti ljubezni! Če si ga tudi ni izbrala sama, se ji mora vendar sčasoma zbuditi v hvaležnem srcu ljubezen. Tam je žena sužnja, tukaj ponosna gospodinja. Zdelo se ji je, da za srečno zakonsko življenje ni tolikanj potrebno, da ljubi žena moža, nego nasprotno, da hodi on za njo. Gosposka družba bi ji ne delala nobenih skrbi in preglavic. V svesti si je bila, da užene vse nasprotnike in nasprotnice, samo da ji ostane zvesto vdan soprogo.

Tako sta se začela v njeni domišljiji potezati za njeno roko Artur in Janez; a popolnoma se še ni odločila za nikogar. Če je zmagoval Artur, je priskočila sama na pomoč Janezu, ki ga je imela vendar še rajša; a prevzeti se ni smel. Ta namišljena borba jo je nekako zabavala, dokler ji ni do-

SLIKE IZ BOSNE: SELJAKINJA IZ OKOLICE BIHAĆA

kazal razum, da so to same sanje, da naj ne leta visoko, da ne pade nizko, in da so menda le resnico govorili Jemčevi, da zahaja Artur k njim le iz dolgega časa. Popolnoma pa si tega vendar ni mogla verjeti. Navajala si je razlog za razlogom, zakaj da je Arturjeva ljubezen resna in trdna in odločna tako, da bo premagala vse ovire. Saj se ni bal mladenič nobenega opravljanja in zasmehovanja; saj ga niso omajali ne staršev, ne sestre, ne prijateljev ugovori; saj je postal tudi sam ves resen in pameten. Spominjala se je njegovih prvih besed, kako so bile prešerne in samopašne, ker je najbrž mislil, da ona komaj čaka sladkih obljub in praznega govoričenja. A kako hitro in uspešno ga je ukrotila, da jo je prosil odpuščenja! Seveda mu je odpustila v srcu, dasi je kazala po zunanjem nekaj časa razžaljen ponos. In kako ljubezniv in postrežen, kako smešno boječ je postal! O, gosposki ljudje so tudi dobri, če jih ne pokvarijo priliznjenci. Čisto prav bi se zgodilo prevzetnemu Janezu, če bi izgubil takšno nevesto.

S takimi mislimi si je mirila Meta srce, ki je vendar vedno ugovarjalo zdaj tukaj, zdaj tam, da ga je bilo treba vedno iznova glušiti in mamiti z razlogi, ki so držali tako malo časa. Ponosna je pač postala, ponosna, a srečna ne.

In sitnosti ni bilo konca. Namestu Arturja je poklical ravnatelj, ki je hotel ustreči vsaj navidez visokim željam Klepševe gospe, zopet njo k sebi kakor prej Janeza in Drago.

Nekoliko zbegana je zardela Meta, ko ji je razložil ravnatelj povod, zakaj da jo je poklical. Potem pa so se ji zasvetile v nejevolji oči, ko je začela očitati, zakaj da takih opominov in svaril ne dajejo gospodu Arturju, ki ga imajo bliže pri rokah; ona ga ni nikdar vabila; naj pusti tudi on njo pri miru in hodi svoja pota; tako bo ustrezno na vse strani; njej da ni treba iskati ženinov, ker ima že besedo z drugim.

„Tako, tako?“ je poprijel takoj ravnatelj in vprašal, zakaj da ne vzame onega, s katerim ima besedo.

Meta je zardela zopet in se zasmejala v zadregi, ker se ji je zdelo to vprašanje smešno in od-

več. Ravnatelj pa jo je osrčeval dobrodušno, da naj mu zaupa brez skrbi, kar jo teži; saj ve dobro, da so same čenče, kar se govori o Arturju; njej pa bode on pomagal rad, kjer bo mogel. In Meta mu je res razložila svoje težave, kako da je bil že obljubil Janezov oče, da prepíše posestvo na sina, ki bi potem njo vzel v zakon.

„Kdo pa je ta Janezov oče?“ se je smejal ravnatelj.

„To je kmet Kocjan v Medgorju, štiri do pet ur hoda odtod, zaspan gospodar, ki govori danes tako, jutri tako.“

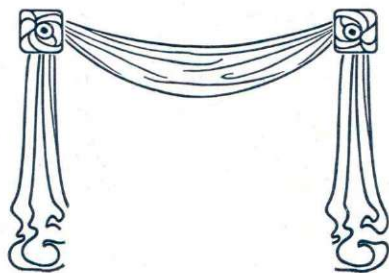
„Torej Kocjan v Medgorju,“ je ponavljal ravnatelj in si zapisal ime v zapisnico. Potem je odločil Meto s prijazno prošnjo, da naj nikar ne zameri nadležnosti in da ni treba govoriti naprej o teh sitnostih.

Meta je šla pomirjena domov. Zdelo se ji je, da je ravnala prav, in budila se ji je nada, da poskrbi morda ravnatelj sam ali pa gospoda v Javorju, da izpolni Kocjan svojo obljubo; in to bi ji naklonil proti svoji volji takorekoč ubogi Artur. Pri teh mislih so ji zažarela lica, ker jo je spekla vest, da morda ni zadosti iskreno govorila s tem ubogim Arturjem, da je morda iz golega samoljubja hlinila neusmiljeno prijaznost. Zdaj ji je bilo žal in začela se je opravičevati sama pred seboj, da ni ona iskala znanja, da se ga le odkrižati ni mogla in da je mnogo bolj kriv Janez, ki je vabil nepremišljenega fanta v njeno družbo.

A potreba opravičevanja raste iz zavesti krivde in tudi nove nade niso osrečile Mete. Ko jo je vprašal Janez nagajivo vpričo Dragice, kaj da ji je povedal gospod ravnatelj, je odgovorila nejevoljna: „To, kar sem vedela sama, da me imajo tisti radi, ki jaz ne maram zanje, drugi pa nič.“

Videlo pa se je, kakor da bi se hotel potegniti za njeno srečo, ali kar se je njej tako zdelo, res gospod ravnatelj sam, ki je imel že nekaj sklenjenih zakonov na svojem rovašu. Poklical je namreč takoj drugi dan gospoda pl. Rumpla, zaupnega moža vse Klepševe rodbine, na skrivno in važno posvetovanje.

(Dalje.)

Kresna noč.

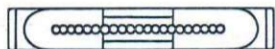
Zložil Vekoslav Remec.

Čez dan zlatí se v solncu plodna njiva
in klasje polni se, zori, zori,
na večer prepelica petpedi
svoj meri, kjer se v žitu gnezdo skriva.

Ves sem s teboj, fant, ki iz dalj v plamén
strmiš in čakaš čudežnih semén
in srce tolažečih ti novic!

In pride noč vsa topla, svetla, živa,
in na križišču kres se razgori —
vse, kar srce izvedeti želi,
noči prečudne moč nocoj razkriva.

Pod vrbami pa v mirni žar vodíc
devojka zre in Bog sam ve, zakaj
kalé ji solze gostih zvezd sijaj ...

O, nisem Te zabil ...

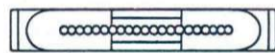
Zložil Leopold Turšič.

Mladostno srce in tvoj pisani raj,
kje um je misleči, ki naj premotri te? —
Mladostno srce in vsa tvoja bridkost,
kje up je blesteči, ki naj vzradosti te?

Sto vročih želja, nebroj hrepenenj
v mamljivih te žarkih begotno prešinja:
Okusilo komaj si rádoti slaj,
že dá ti slovo in v preteklost izginja.

Zdaj žalost in kes, zdaj obup grenak
povrsti te željno povabijo v svate. —
Nikjer ni rešnika, mladostno srce,
da z ognjem poguma dobrotno navdá te? ...

O, nisem Te zabil, usmiljeni Bog ...
Ti bodi čuvaj, ki se name oziraj!
Ti zidaj v srce nezrušljivi pogum,
nad manoj v ljubezni roke razprostiraj! —

Šel sem mimo vas ...

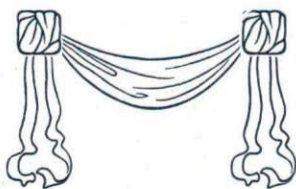
Zložil G. Koritnik.

Šel sem mimo vas,
ki trpite boli,
a nikdar, nikoli
nisem jokal jaz ...

Kakor hrast v poljani
se bori z vetrovi,
kadar noč s strahovi
se podi po plani —

kakor up dekleta
v solčnih dneh mladosti
moško moč razcveta
v ognju in radosti —

kakor misel skrita
snuje svoja pota ...
pred menoj stojita
delo in lepota!

Mravlja pripoveduje.

Prirodopisna črtica. — Spisal prof. Fr. Pengov.

Lepega junijevega večera sem slonel v vrtni uti. Po mali nevihti s krotko ploho je pihljajl prijeten veterc skozi lopine z bršljanom in krasno cvetočo glycino (*Wistaria*) preprežene stene. Solnce se je bilo ravno potopilo za raztrganimi, pozlačenimi pajčolani in boječe boreč se z lahkim zefirjem je jadrало par kresnic po zraku kot izginjajoče blede iskrice. V lagodnem lesenem naslonjaču sem sedel brez vseh misli. Tedaj se mi zazdi, kot da čujem poseben, nežen glasek: „Ci ci ci - ciiii!“ —

Prisluhnil sem: glas je mogel priti le od bližnje stene. Sklonem se proti njej in opazim zalo procesijo majhnih, majhnih živalic, namenjenih naravnost proti podstrešnemu brunu lope, na kojem je stala s pergamentom prevezana steklenica, polna sladkega, vkuhanega sadja. Izprevod se je usipal iz špranje na tleh in je imel hvalevredni namen pregledati papirnati pokrov pri steklenici ter poskrbeti za gostijo. Iz vrst romarjev so se razlegali veseli spevi, neizmerno nežni in lahkotni. Goslanje lilijinega petelinčka (*Lema merdigera*), 7 mm dolgega prebivalca limbarjevega, je v primeri s temi glasovi kot kričeči forte violoncella proti najfinejšemu pianissimu elegijskih citer!

„Kdo ste, drage znanke, in kaj hočejo vaše goste, črne trume?“ nagovorim prišlece. „Roka roko umiva in če hočete pri meni lukulske večerje, ne pojde to kar tako. Zahtevam od svojih gostov, da se mi predstavijo in obrazložijo dejanje in nehanje svoje in svojih sorodnikov.“

„Imaš tudi popolnoma prav, in ako dovoliš mojim tovarišicam prosto pot, ti je moja malenkost v vsem na uslugo.“ — S temi besedami se postavi majčkena zamorka predme. Zadovoljen s predlogom ji pokimam in poslušam — njeno povest.

* * *

— Moje ime je *Ponerina rustica* — je pripovedovala. Četudi časih komaj 1½ mm dolga, spadam vendar k tistim v tvoji domovini redkim mravljam, ki nosimo pri sebi vedno orožje — želo, da se moremo braniti; pa poleg meča imam tudi liro, ker znam peti ali bolj natančno — cvrčati. Ako si namreč ogledaš pod drobnogledom moj abdomen (zadek), najdeš na njem cvrčalni stroj (stridulacijski aparat ga imenujejo učenj) v obliki silno drobcene pilice. — Dasi smo ponerine pravi palčki med mravljami, četudi je število let našega življenja

le majhno — pri tisočih mojih sestra znaša razdalja med zibelko in grobom komaj par mesecev — vendar ima naš narod zgodovino tako častitljive starosti, da so najstarejše plemenitaške rodovine pri vas ljudeh proti njemu prave enodnevnice. Naša zgodovina na zemlji je za mnogo tisoč let starejša od zgodovine človeštva, ki jo imenujete s tolikim ponosom „svetovno zgodovino“. Kajti vi ljudje ste ugledali luč sveta šele šesti dan, me pa najpозneje že peti dan svetopisemskega stvarjenja. Smo namreč mravljinci kožokrilci (*Lymenoptera*), in sicer oni z želom (*aculeata*) v razliko od naših sorodnic z leglom (*terebrantia*), kot so razne lesne ose, šiškariče in druge. To naj zadostuje v dokaz za visoko starost našega rodu onim, ki so se učili kdaj čitati iz naročja zemlje zgodbe njenih davno minolih geogoških dni. Že v meso- in kenozoični dobi, ko so bile namesto *dreadnoughtk* še orjaške kuščarice gospodarice morja in so se izprehajali neznanski mastodontje, dino- in brontosavriji kot krona stvarjenja po celini, že takrat smo bile me na svetu. Ko še nihče ni mislil na vas, ubogega *homo sapiens*, niti ne na vašega vratarja, *pithecanthropus erectus*, smo že oživljale me v srednjem terciaru v brezštevilnih vrstah in zvrsteh obličje zemlje. Zato pa ne najdeš zlepa žuželke, ki bi bila v tolikih zvrsteh (nad 1200) razširjena po vsej zemlji.

Vse živimo sicer zadružno v naselbinah, toda z drugačnimi napravami kot n. pr. čebele. Tudi pri nas najdeš nalik trotom in maticam v panju samce in samice in zraven še navadne delavke. Pa nikar ne misli, da bi bila naša vladavina tako absolutistično monarhična, kot je pri apidih; ne, republičanke smo od temena do podplatov in zato igrajo naše babicekraljice le bolj pasivno vlogo v državi; skrbeti jim je edino le za nov zarod.

Ker je primerno, da ti razložim najpreje spomine svojih mladih dni, zato je najpametneje, da skočim takoj — in *medias res*. Najbrže se nekoliko čudiš, ker govorim tudi tuje, celo klasične jezike. Toda spomni se le, prijatelj, da pošilja k nam že poetični Salomon, češ: „Pojdi k mravlji, lenuh, oglej si njeno ravnanje in uči se!“ (Preg. 6, 6) — in tvoje čudenje se razblini kot pena. Modri kralj je s tem pokazal, da ni bil samo modrec prve vrste, ampak tudi izvrsten naravoslovec, ki je opazoval v domačem parku z razumom in ljubeznijo najneznatnejše stvarce in se učil od njih.

Zato svetujem tudi tebi, prijatelj, ako hočeš imeti kakšen dobiček od proučavanja našega življenja, ne bodi zadovoljen s tem, da bi samo čital o nas črno na belem. Mnogo več užitka boš imel, ako nas opazuješ sam, delaš z nami poizkuse. S zoologijo je ravnotako kot z botaniko. Prijatelj Cvetane ne čita le učenih knjig, ne opazuje samo pisanih slik iz 100 kronskih del, ampak si ogleda vsako grivo na polju, vsak jarek ob cesti, preišče sleherno grmičevje v hosti: ne mine mu teden od spomladi do pozne jeseni, da ne bi šel nabirat zlatih hčerk iz Florinega kraljestva.

Taisto stori ti, ako hočeš spoznati nas doobra ali nas celo vzljubiti. Kadar je vreme ugodno, najdeš naša selišča pod kamenom, ob drevesni korenini, ob robu gozda v vzvišenem šatoru. Pri tem se gotovo vselej naučiš kaj novega. In kakor dvigne rastlinar redko cvetlico, ki jo je našel z velikim veseljem, s koreninami vred iz zemlje ter jo presadi na domači vrt, tako ponesi tudi ti, novopečeni mirmikolog, zdajpazdaj po kako kolonijo različnih mojih sovrstnic domov, jo preskrbi s potrebno hrano in proučuj njeno zanimivo življenje odbližu v umetnem mravljišču. Ne najdeš ga kmalu večjega užitka, kakor če vidiš, da tvoja črna, rjava ali rdeča nasselbina od dne do dne lepše uspeva, ali ko jo razkazuješ in razlagaš prijateljem! To je eno onih plemenitih in čistih razvedril, ki so v zvezi z raziskovanjem narave, ki je izšla iz božje stvarilne roke, veselje, ki širi srce in sili razum, da se dviga od stvari k Stvarniku, ki je ustvaril tudi vso pod bornim krovom mravljininega gnezda skrito veličast le zato, da spoznaš ti, prijatelj, in vsi ljudje božjo moč in modrost tudi v najmanjših stvareh in povelečuješ Neskončnega.

Pa nazaj k moji mladosti!

Preživela sem jo — le brljavo se tega zavedam — v temnem gradu svojih očetov, prikrita slehernemu očesu, in doživela že v prvih tednih več kot morete vi ljudje v celem dolgem življenju, kajti preobrazba (metamorfoza) mlade mravlje ni majhna reč.

Zibelka mi je tekla zadaj za uto v mehki zeleni mahovini. Pogostoma mi je pripovedovala starejša sestra, s kakšnim veseljem da je sprejelo lepega avgustovega popoldne celo tamošnje ljudstvo mojo mater-kraljico, ki jo je bil zanesel veter vso zdelano in utrujeno bogve iz katerega sorodnega sela k njemu. Kako urno so bile pri rokah dvorne dame, ki so ji pomagale sleči težko svilnato poročno obleko, predvsem neokretna krila, ki so jih kar enostavno odstrigle s svojimi škarjami ter jo tako olajšano prinesle v gnezdo.

Sobane je imela pripravljene spodaj v visokem pritličju, na varnem kraju, brez najmanjšega nemira.

Tukaj so jo še lepo omile in mazilile, jo okrtale in kakih 12 služabnic jo je neprestano lizalo. Prišla je pojedina in kraljica se je okrepčala z vsem, za čimer ji je poželelo njeno drobno srce; posebno se je naslajala z nektarjem, ki so ga zajemale točajke deloma iz retort listnih ušic, deloma pa natakale v sladkih tempeljnih nežnih cvetic.

Način postrežbe se utegne zdeti vam ljudem nekoliko čuden, če ne celo naravnost neokusen!

Služabnica za služabnico prihaja k triklini slavljenke, vdano klanjajo drobne glavice z odprtimi čeljustmi ter ji molijo nasproti svoje široke, kosmate jezičke, spodnje ustnice, na kojih se leskeče zlata kapljica izgrgranega sladkega soka.

Take so navade pri nas na deželi! Toda mravlje imamo pri tem veliko prednost, da smo popolnoma neodvisne od vseh krožnikov in tac in že pri rajnem Diogenu so se naučile moje prednice, da je najsrečnejši oni, ki najmanj potrebuje.

Vsled tolike ljubeznivosti razvajena, segala je moja mati brezskrbno po vseh teh dobrotah in kmalu se je čutila zopet krepko in zdravo.

Še isti večer je zavladovalo po celi naši kraljevini veliko veselje, kajti zagledalo nas je lepo število prihodnjih mravljincev luč, bolje „temo“ sveta v podobi predrobnih jajčjih zrc. Pestunje so nas odnesle v vajenih rokah, to se pravi čeljustih, v posebne kraljeve sobice, namenjene nalašč zato. Te prostore, kjer stoje naše prve zibelke, odbirajo mravlje, kadar gradijo palačo, z velikim preudarkom vselej na onem mestu, kjer je najprimernejša toplota in vlaga.

Bolj skrbnega negovanja mladičev pač ne najdeš nikjer več v živalstvu, kot je pri nas, in pri tem se starši sami niti najmanj ne brigajo za otroke, ampak prepuščajo vse težave drugim skrbnim dušam, delavkam ali zakrnelim samicam, ki so večkrat celo popolnoma tujega rodu.

Brez prestanka ližejo pestunje jajčeca, jih obračajo med čeljustmi sem in tje in jih ohranjajo tako čista in vlažna. Kmalu se tudi spozna razlika med preje in pozneje izleženimi jajci v velikosti in barvi. Najmlajša so bela, neprozorna, cilindrične oblike, druga so nekoliko večja in prosojna, najstarejša pa so dvakrat večja od najmlajših, popolnoma prozorna in na enem koncu nekoliko upognjena. Če hočeš, mladi znanec, opazovati moment, ko se razpoči jajčja kožica in se izleže obročkasta ličinka, tedaj pazi na to zadnjo vrsto jajec.

Ni še štirinajst dni, kar je slišala moja sestra — obiskuje namreč ljudsko šolo skozi špranjo pri oknu —, kako je čital učenček dobesedno in razločno: „Iz jajec se izležejo v štirinajstih dneh ličinke.“ Toda ta stavek treba pojasniti; umevati ga je namreč

SLIKE IZ BOSNE: POSET SELJAKOV IZ OBČINE BANJALUKA PRI JAJCU NA PRAZNIK SV. IVANA

tako, da preje nego v štirinajstih dneh se ne izleže nobena ličinka. Velikokrat pa potrebujemo mnogo več časa zato, časih tudi dva do tri mesece.

Kot novorojena ličinkica sem bila preljubezniva, neznana, drobna stvarica v bleščeči belini kot slonova kost. Pestunje so ravnale z nami in ravnajo še vedno s temi revšeti z vso skrbjo, ki se da misliti, jih umivajo, to je oblizujejo, nosijo okoli in pitajo s sladkim sokom iz lastnih ust. Izprva so zlepljene ličinkice skupaj v kupčkih kot jajčeca in večkrat lahko opaziš v mravljišču, kako prenašajo delavke v čeljustih bel tovorček, obstoječ na pol iz jajec, na pol iz mladih ličink. Čim bolj pa te odraščajo, toliko bolj samostojne postajamo.

Kot ličinka sem bila nad vse nezmožna stvarica, ki bi bila morala brez tuje pomoči brezpogojno poginiti, pri toliki ljubezni pa se hitro daljšamo in debelimo. Ako me opazuješ, nežno ličinko, pod mikroskopom, ne boš našel ravno kakega zalega Adonisa v povečavi, kajti v tem štadiju sem bila popolnoma brez glave, kaj čuda potem, ako sem pozabila tudi na čeden obraz, da, celo na poštena usta. V naši tedanji apatiji bi nas utegnil imeti marsikdo za mrtvo kladico brez življenja. Toda to nismo bile. Kakor hitro namreč začuti ličinka, da bi lahko spravila pod streho nekoliko tečne hrane, takoj začne migati s sprednjim koncem sem in tje, kot kazalček na tehtnici, zdi se, da vohlja po zraku nalik lisjaku, stopivšemu iz gošče. V trenutku priskoči dojnica in pred seboj imaš oni mili prizor, ki si ga morda stokrat opazoval med golobico in njenim puhosrajčnikom. Ličinka dobi hrano iz ust v usta, to je v ustno globelico, ki jo ima sredi prednjega konca.

Dokler ličinke rastemo, dobivamo večkrat tudi nove srajčke, kajti stare nam postajajo kmalu pretesne. Pestunje nam pridno pomagajo, ko se preoblačimo. Teh stroškov za novo perilo nam gotovo ne zameriš, ako pomisliš, da delamo s hrano silno varčno. Vse, kar použijemo, to tudi preosnujemo v svoje telo. Pri nas, kakor tudi pri ličinkah drugih kožokrilcev, n. pr. pri čebelah, vlada namreč še vedno starodavna navada, da se končava želodec kar na slepo brez kakega izhoda za neporabljene snovi. Ker je tako, zato moramo izpremeniti vso hrano v kri; kaj pa naj bi tudi počeli neporabljeni deli v našem telesu, ki bi bili zanj pravo strupilo? Zato so naše kuharice in dojilke strokovnjaško izvežbane v kemiji živil, mnogo bolj nego vaše hčerke, in zato znajo izbirati hrano z modro previdnostjo; pitajo nas z rastlinskim nektarjem in s sokovi raznih ušic prav z velikim uspehom, pred kojim naj se poskrijejo razni vaši sanatogeni, ki redijo kvečjemu možničke producentov.

Vsled take postrežbe dorastejo ličinke že v dveh tednih toliko, da se lahko zabubijo. V ta namen jih znosijo služabnice na varen, miren prostorček in jim posteljejo v majhni globinici v pesku. Iz predilnih, po celem telesu razpeljanih žlez, ki se odpirajo z dvema izhodoma v glavi, se izcejata dve tekoči nitki, ki se na zraku hitro strdita. Ličinka pritrdi te niti na straneh, na levi in desni, spodaj in zgoraj, spredaj in zadaj in se obda z vednim sukanjem glave v 24 urah s togo tkanino, kokonom, ki ga imenujete ljudje v navadnem življenju „mravljinno jajce“.

To je izprva belo, pozneje rumeno ali rjavkasto, z nekoliko nagubančeno usnjato kožico. V tem grobu se izpremeni breznoga, črvičasta ličinka vsled čudovite preosnove vseh organov, ki se takorekoč pretopijo in prelijejo, v vitko prožno mravljo, kakor se prečara plebejska zlitina iz bakra in cinka v bleščeči blagodneči zvonček za cerkvico na gori.

Z isto požrtvovalnostjo kot preje z ličinkami ravnamo mravlje zdaj z bubami. Kakor je ravno vreme, jih nosimo zdaj v višja, drugič zopet v nižja nadstropja domačije. Vedno zadenemo z absolutno gotovostjo najpripravnejše mesto za svoje varovanke, česar se lahko prepričaš, ako si omisliš umetni „formicarium“.

Če preti nevarnost odzunaj, tedaj ne mislimo mravlje najpreje na lastno kožo. Kaj še! Vsako izmed nas navdaja misel: „Jaz sem en sam vojak, ki ni nenadomestljiv; rešitev in svoboda domačije, ohranitev našega rodu, to je prva in zadnja naša misel, naš ideal. Zato se lotevamo najprvo svojih bub, ki so naš up in ponos, in jih spravimo v varnost.“

Ako odpreš tako bubo na zadnji stopnji razvoja in jo siloma pokličeš iz groba, opaziš v mešičku belo stvarco rdečih oči, pogreznjeno v sladke sanje: mravljica je rojena, vsi udki se lahko razločijo v najmanjših posameznostih. Toda dete ima še silno mehko, nežno oblekco, ki se utrdi šele, kadar zapusti mravlja sama zibelko, seveda ne brez pomoči mnogobrojnih postrežnic.

Če smo mogle uživati ličinke le tekoče sokove, smo pa odrasle mravlje zmožne hraniti se tudi s snovmi, ki jih treba preje razgristi in prežvečiti. Zato nocojšnji pohod moj in tovarišic v tvoji vrtni uti gori proti sladki steklenici. Ker sem izpolnila svojo dolžnost in ti pojasnila svojo mladost, zato dovoli, da se ločim za nocoj. Govorjenje utruja tudi mojo malenkost, dasi uživam ugled Demostenov v deželi. Na željo ti razkrijem drugič še kopo skrivnosti, ki jih kar mrgoli naše malo življenje. Za sedaj: „Lahko noč!“

Napol sanjaje, napol bedoč sem odvrnil: „Na svidenje, mila znanka!“

Komisarjeva hči.

Zgodovinska povest. — Spisala Lea Fatur.

(Dalje.)

IX.

Kaj da ste danes tako zelo pridni, Chapotin?“ vpraša z dobrovoljno ironijo premski komisar svojega tajnika, ki se je kar zaril v kup papirja. „Kaj mi nimate ničesar poročati? Čudno, da se ni zgodilo prav nič v moji odsotnosti. Samo o smrti mlinarjevega sina tam doli ste mi pravili. Škoda junaka! A boljše za njegove roditelje. Da je redkozobi berač zopet tu, mi tudi ne poveste. O ta mladost! Vsi so enaki! Prijaše Andrian iz Postojne, da mi poroča, kako je ravnal z mojimi Barkini. Prijaše — prinese Mabelli šopek, ji deklamuje pesem o solncu, mesecu in zvezdah... Vi pa skrivate svoje oko, Chapotin — žalujete z Reziko, za Reziko? — Misli, da ne vidim, da se je izogibal pisarne — Nesrečni zaljubljeni,“ dostavi komisar polglasno sam sebi in razgrne velik zemljevid, „vsi so enaki, ti mladi ljudje.“

Chapotin vzdigne obraz iz papirja, pogleda po strani komisarja; kot da je on kaj boljši! Saj se poznamo. Močno povzdignjen je prišel komisar včeraj iz Ljubljane; sence, ki mu kaze sicer lepi obraz, so se skrile — dokler jih ne pokliče nazaj gospa markiza. Vsi smo enaki, gospod komisar — ni starost ni modrejša od mladosti. Guverner grof Bertrand je priznal komisarjeve zasluge, mu odkril, da ga pokliče cesar skoro na ugledno mesto; on pač pozna in prizna trud vsakega svojega služabnika. Enkrat na potu — se pomakne še više, in gospa, ki prezira službo komisarja malega okrožja, bo uvaževala glavnega intendanta Kranjske-Illirije. In samo za to se gre, možati Martin... Ženska povsod! Nam vsem se dogodi lahko, da premaga ljubezen dolžnost...

Chapotin vzdihne, se sklone v papirje, da mu ne seže prodorni komisarjev pogled v dušo, da ne vidi, česar ne sme videti.

„Sem ga obesim,“ pravi komisar, „ravno prav pada luč na zid in žebelj je že tu. Krasen zemljevid! Kupil sem ga pri Gašpardu Weißu, ki prodaja knjige in porcelan. To vam je vrvenje v naši prestolnici, Chapotin! Kurirji prihajajo in odhajajo, guverner daje avdienco kot kak vladar, Ilirija je Napoleonova ljubljenska. Glejte, kako natančno so načrtane tu vse ceste in reke Evrope. Tu bomo zasledovali razvitek vojne, ki zanima vsakega Francoza, vznemirja ves svet.“

„Seveda!“ kima tajnik iz kupa papirja. Zanima vsakega iz svojih ozir. Napoleonovi ljubi zavez-

niki čakajo napeto, če jim da neuspeh francoskega orožja priliko, otresti se predragega prijateljstva. Chapotin se boji neuspeha ne samo kot Francoz — in komisar se veseli v gotovosti Napoleonovega novega triumfa, ker bo porazil tak rojaliste — ponižal gospo markizo. Tako merimo vselej in povsod vsako stvar s svojim srcem — redkokdaj je naše navdušenje za visoke stvari brez te primesi.

„Naj se Vam ne mudi tako, Chapotin,“ pozivlje ga žareče komisar. „Glejte, kako se križajo in vežejo tu pota. Ceste prodirajo gorovja, reke vežejo morja in mesta. Vse služijo naši veliki misiji. Po njih gre nepremagljivi junak revolucije, po njih vodi cesar Francije Veliko Armado do visokega cilja. Evropa ne pozabi strmenja! Napoleonovo ime prežene tmine despotizma preko meja Azije, Napoleonovo ime je baklja, ki razsvetli ves svet s plamenom omike in bratoljubja. Poglejte, Chapotin, ta veliki kompleks dežela! Že sega naše cesarstvo od morja do morja, tu naša Italija, tu dežele zaveznih knezov, ki trepečejo pred malim korporalom, tu žalostna senca mogočnega in svetega rimskega cesarstva: postržena in ponižana Avstrija. Skoraj vsa Evropa je naša, Švedske se ne bojimo, Turkovo nestalno prijateljstvo se utrdi ob naši moči. A tu — ta krpa v morju — Anglija —. Tam, ob Poljski, ki pričakuje rešitve od Napoleona, ki pošilja zvesto svoje sinove na špansko in nemško bojno pozorišče — dežela neznane veličine, ki se veže preko morja z Anglijo, se ne klanja Napoleonovemu orlu. To kazi zemljevid Evrope... Kaj mislite, Chapotin: Kolikokrat je pač gledal naš heroj tako na zemljevid in se ustavil ob tej črti v nemi jezi... Kako ga umejem, Chapotin, kako ga umejem! Napoleonovi veliki duši mora biti pretesen svet. On vidi narode v tmuni neznanstva, babjeverstva, in se čuti poslanega od neba, da reši spono sužnjev, da poruši prestole od Boga danih vladarjev in postavi prestole poslancem revolucije, izbranim od ljudstva.“

„Hm,“ zagodrnja Chapotin in prežene s peresom muho raz čelo. Martina ne ustavi tajnikova hladnost, žarečih oči zasleduje svojo misel: „Kolikokrat je zavidal Napoleon Aleksandra Macedonskega, ki je mlad preletel svet kot vihar, ga razplamenel kot baklja. Posnemal ga je Napoleon. Dežela za deželo je večala njegovo slavo — ustavlja ga samo Anglija in ta Rusija! Ona ga mami s svojim neuganljivim

obrazom, v njej hoče zadeti Anglijo. Poizkušal je biti prijatelj Rusije, a svet je premajhen za Napoleona in Aleksandra, za svobodnega orla in sužensko knuto . . . Radujte se, milijoni ubogih mužikov, prihaja osvoboditelj — reši vas verig . . .“

„Prinaša mir — poznamo to pesem,“ zagodrnja Chapotin.

„Kaj pravite, Chapotin? Ah — Vam niso ljubi drzni načrti našega Ahila? Enaki ste našim generalom, ki zapuščajo neradi svoje kneževine, sito življenje. Kaj ne hrepeni Francoz več po lovorikah?“

„Kaj ne želi cesar vedno miru? Čudno res, da mu ga ne dajo oni, ki trepečejo pred njim . . . Francija, to je mir,“ naglaša naš Ahil pri vsaki priliki, in ta njegova želja miru je peta, na kateri izpodsne . . . Mir, mir! . . . Potrebni smo ga mi in drugi, a kadar deklamuje Napoleon najrajši o miru, takrat se spravlja na svoje ljube prijatelje in zaveznike — in kri revežev plačuje njegove zabave.“

Naglo so privrele besede Chapotinu iz ust. Začuden ga premeri komisar: „Chapotin — cenim Vašo odkritosrčnost, a varujte se takih izlivov napram domačinom. Veste, kako je ožigosal guverner Marmont kritikovanje cesarjevih naredb napram Ilircem, veste, da je spravilo tako kritikovanje d'Auschija ob generalno intendanco Ilirije. Napoleonov uradnik mora biti vsekdar prepričan o globokosti cesarjeve modrosti — ne sme mrmrati, ne poslušati mrmranja — Vi si zapirate pot, Chapotin . . . Vi namiguje, da sta cesarju vojska in krvolitje samo v zabavo, a veste dobro, da so bile vse vojske potrebne v priznanje francoske vlasti, veste, kako mučen je cesarju pogled na krvavo polje po bitki, veste, kako skrbi za ranjence, vdove in sirote; veste tudi, da ravno te vojne ni izzval Napoleon, da jo je izzvalo angleško zlato, rovanje rojalistov. Pa naj le skovikajo angleške sove! Kurirji javljajo, da je Grand' Armee že razpostavljena med Vislo in Njemenom, da vriska vsa Poljska našemu orlu naproti, da leti zmageželjan proti glavnemu stanu ruskega cesarja — proti Vilni . . . Tukaj sem . . .“

Razvnet kaže komisar na črno črto v belem polju, černo pogleda Chapotin. Gorel je, ni dolgo tega, za cesarjeve predrzne načrte, čudovite zmage, zdaj pa je zaljubljen. V hčer najbolj trdoglavega Barkina, moža, ki ima dva sina, ki bi morala v sili pomnožiti cesarjeve bojne vrste. Šel je Regiment Illyrien. Ko zredčijo ruski napadi njegove oddelke, jih morajo polniti drugi . . . Že pazijo župani na fante, že jim ne smejo dajati potnih listov za nedoločen čas, že nalagajo roditeljem, da kličejo odsotne sinove, grozijo s kaznijo občinam . . . In uradnik, ki ne naznani ubežnika, ki pospeši njegov beg, izgubi službo, prostost. O Rezika, Rezika! Bujni cvet tihe

doline . . . Zaradi tebe . . . Da bi ne vedel Napoleonov sluga, kar ve!

Tiha je bila noč. Nemir srca ni pustil Chapotina v gradu, in same, kar iz navade, so se obrnile noge na znano pot — na pot hrepenenja. Bil je čas, ko blede danica, brda so vstajala iz mrakovih tmnin, Reka se je prebujala. Skrivnostno je velo in šepetalo okrog doma ljube deklice, mlinsko kolo je počivalo še, le voda se je izlivala peneč preko jezua, le javorji so šumeli o jasnih rjavih očeh . . . Stal je tam v sladkogrenkih mislih. Kar se odpro vrata skednja, prizidanega k hiši, glava, obvita od debeloglavih kit, pogleda vun, posluša . . .

„Rezika! Kaj si čutila mojo bližino, moje hrepenenje? O res je tedaj, kar pišejo in pojo . . . Rezika, če je tvoje hrepenenje močno kot moje — pusti trdega očeta, starega ženina, pojdi z menoj! Ozka je ta dolina, omejeni ljudje v njej — širok je svet in zvesto moje srce.“

Tako je vzkliknil presenečen iz kipeče duše in skočil k njej. Plaho se je odmaknila, pogledala na cesto, dvignila roke:

„Bežite, ne povejte, za božjo voljo! Kajne, da ne boste?“

Obetal je . . . Potisnila ga je pod hram preko ceste. Izpod javorov je prišel koleselj — se ustavil. Tisti prevzetni mlinarski hlapec, ki si upa meriti grajskega uradnika, je skočil raz kozla, odprl naglo vrata skednja nastežaj. Iz koleslja sta stopila oba gospodarja, iz skednja je prihitela Mihčevka. Polglasni vzklik: „Moj sin! Grga!“ privrel iz dna materine duše, je osupnil Chapotina, mu pojasnil vse: Grga ni umrl. Oni, katerega dvigajo iz voza, katerega rosijo materine in sestrine solze, je Grga . . . Angleški vojak, ilirski podanik — ranjen, bolan . . . Za njim berač Jožina, ki vzdihuje in kima.

Zaprla so se vrata skednja, vse je izginilo kot sen. Chapotinu je legla težka skrb na dušo. Moral bi naznaniti, pa ne sme — ljubezen je premagala čut dolžnosti. Zdaj hodi ob mlinu. V visoki travi otoka polega obvezani Grga, Rezika prihaja in odhaja po brvi, pogleduje prijazno Chapotina, se mu nasmihava, berač mu šepete njen pozdrav. Kolovrati v mlinu, statve stoje — svatba je odložena — negotovo, nejasno upanje visi v zraku . . .

„Pošta!“ Birič Jaka se postavi po vojaško in izroči tajniku obširen zavitek. Chapotin odpira. Uradni list Ilirije „Telegraf Officiel“, uradni list Francije „Moniteur“, obširna poročila komisarja na glavno intendanco, katere je vrnil Basseli s svojimi opazkami, poročila zdravstvenega sveta, odlok komisije za likvidacijo deželnega dolga in druge listine. Komisar seže naglo po novinah, da pogleda, kje je že ljubljani, občudovani vladar sveta?

SLIKE IZ BOSNE: NOŠA V ŠČITU NA RAMI

„Tu je še pismo za gospo,“ se oglasi nekako nerad tajnik — saj mu je naročil predstojnik, da mu pove in pokaže vsako tako pismo. Martinove oči zaiskre. Zagrabi pismo, gleda naslov. Od moške roke! Drznih črt, lepa je ta pisava . . . Iz Pariza prihaja list. S kom spletkari gospa markiza? Odprl bi . . . kar peče ga papir na dlani. Odprl bi. Pravico ima kot soprog — kot cesarjev uradnik. Mu brani moški ponos ali — tlačanski strah? Skrivna pisma, Martin, ne prihajajo po pošti, skrivna pisma najdejo skrivne poti. Pusti! Ni vredno razburjati sebe in njo. Zdaj ko prideš na višje mesto in preskrbiš hčerki in ženi ženskema svetu potrebnih zabav in razvedril, uvidi Armande tvojo nežno skrb. — Uvidi . . . In pride dan sreče, pospeši ga zmaga vladarjeva nad vso reakcionarno svojatjo. — Martin vrže pismo na mizo, se uglobi v „Telegraf“, se razvname:

„Glejte, Chapotin! V bojnem gromu ne miruje Napoleonov organizatorski duh, v daljni Ruski ne pozabi njegova očetovska skrb Ilirije. Tu je dekret, datiran iz Vilne: ‚Decret concernant l'organisation et la compétence des tribunaux Illyrien‘, ki naznanja nove cesarjeve dobrote. Da bi vendar umeli Ilirci cesarja, mu bili hvaležni! Ilirija, na dan! Kličejo Napoleonove odredbe, in dobro je posnel to pesnik prvak tega naroda, profesor Vodnik. Je tudi res! Odpirajo se ceste, širijo se mesta, oživlja trgovina, razširja omika. Prebivalec slednje barkinske, dalmatinske vasi je deležen dobrot francoske civilizacije. Velika je slava našega vladarja! Naznanja jo ponosni uvod dekretov: ‚Nous Napoleon, par la grace de Dieu et par les constitution Empereur des Français, Roi d'Italie, Protecteur de la confederation du Rhin, Mediateur de la Confederation Suisse.‘¹ ‚Kaj, Chapotin? Vsakemu Francozu zaigra srce . . . ‚Nous avons decreté et decretons . . .‘ To je slog vladarjev! Haha! Naj le bo užaljen angleški kralj, če mu piše Napoleon: ‚Moj gospod brat‘ — ta: ‚Signé Napoleon‘ je odstavil vladajoče dinastije — odstavi morda še koalicijsko gospodo . . .“

Chapotin zakašlja, krivi usta in opomni: „Gubernierjev arreté opominja gospodo in tlačane, da bi ravnali že enkrat po postavah, ki so jim le v korist, ker prihajajo vsak dan tožbe od obeh strank. Le tako se bodo uredile razmere v Iliriji. In duhovniki naj govore s prižnic le to, kar spada v cerkev.“

„Vem — vem,“ mahne Martin. „Tu — slava Franciji! je prvi bulletin sedanje vojske. Ta jasnost cesarjevega sloga, ta vzvišenost! Tu odklanja odgovornost za vojsko, pojasnuje njene vzroke. Velik v vojni, velik s peresom je Napoleon. Čujte Chapotin: ‚Gum-

¹ Mi Napoleon, po milosti božji in po konstituciji cesar Francozov, kralj Italije, protektor Renske zveze, posrednik Švicarske zveze.

binnen, 20. junija 1812. Proti koncu l. 1810. je menjala Rusija svoj politični sistem. Vdala se je zopet angleškemu vplivu. Ukaz zoper francosko blago je bil tega prvi dokaz. Meseca februarja l. 1811. je zapustilo pet divizij ruske armade Donavo.“

Chapotin podpre glavo, poslušaj, kako dokazuje mogočni vladar podložnikom in svetu, da so izzvali samo Rusi vojno, hoteč ponižati Francijo. Vse je poizkusil, da ohrani mir, slednjič so uvideli Francozi, da mora končati izzivanja samo vojska. „On s'sy prepara.“¹ Garnizija Danziga se je povečala za 20.000 mož, francoska armada se je dopolnila, se ekipirala za vojsko. — Bulletin je še pojasnil, kako so razvrščeni polki, in končal z vestjo: „Cesar je zapustil St. Cloud 9., prestopil Reno 13., Labo 29. majnika, Vislo 6. junija.“

„To je prvi!“ vzdihne Chapotin in si zasloni oči. „In drugi mu sledi,“ vzklikne Martin, čita vneto: „Še je bila senca upanja, da nastane sporazum. Cesar je poslal svojega adjutanta, grofa Lauristona, pred carja Aleksandra. Niti ruski car, niti njegov minister nista hotela sprejeti Lauristona — Napoleon je dal Armadi povelje, da prekorači Njemen. — Tu je že proklamacija vojakom:

„Druga vojska Poljske se je začela. Prva je končala pri Friedlandu, v Tilsitu! —“

„Gospa markiza želi pošto,“ ustavi Manon z oblastno besedo razvnetega gospodarja. Srpo pogleda Martin Armandino doviljo, ki se obnaša proti njemu še vedno kakor proti Martinu s pristave. Pokaže ji pismo. Ona pogleda pozorno pečat, zahteva tudi časopise za gospo markizo. „Počaka naj — uradni listi so za komisarja,“ vzroji Martin. Manon zmigne začudeno z ramo, strese široke pentlje na glavi in gre. Chapotin se nasmehne, Martin hodi jezno po pisarni.

* * *

Na pručici pri Armandinih nogah sedi Mabelle. Tiho in prijetno je v sobi. Sladko dehte šmarnice pred Marijinim kipom, mati in hčerka imata tenko platno na kolenih, pisane niti za vratom. Prt vezeta za grajsko kapelico. Deklica hiti, vbada. Delo odganja ničemurne misli, ji pravi izpovednik, zatrjuje papa. Tako delo mora biti izvedeno s čisto dušo, svari pobožna mama. Tudi ona je hitela te dni, kakor da hoče odganjati nadležne misli, hitela je tudi danes, dokler ni prinesla Manon zanimivega pisma in se repenčila, da se je usodil „Martin“ reči, da naj počaka gospa. Mama je pogledala svojo doviljo, ki imenuje papa samo Martina, in rekla: „Gotovo je gospodu komisarju nujno čitati o vojski.“ Osramo-

¹ Pripravili so se.

čena je odšla Manon, mama je prerezala s škarjami zavitek pisma, pogledala podpis in zardela. Čitala je in zastala, glavo v dlani, odprti list v roki. Zagledala se je v cvetočo lipo pod gradom, sled burnih misli se menjuje na lepem obrazu, trepečejo ustnice, modre črte na beli senci potemne. Kaj je vendar v pismu, kdo je priklical nov nemir v mamičino dušo, ko se je ravno malo popravila, se privadila okolici, postala malo prijaznejša s papanom? Včasih dobi mama naskrivnem list, sežge ga, ko ga prečita, poljubuje tisti dan strastno hčerko, ji obeta bajno lepoticje, knežji stan. Mabelle se nasmihata takim obetom, kaj je njej za to. Šopek šmarnic ji je ljubši od draguljev, in papa pravi, da ne prinaša visokost stanu zadovoljnosti srca. Da bi le bila papa in mama srečna, tako dobra da bi si bila, kot so si zakonski tu. Enega duha in srca. Skupaj žive pod nizko streho, združeni v delu, v molitvi, skupaj uživajo zadovoljno kruh siromaštva. Če umrje eden, ga ne preživi drugi — čvrstim otrokom zapuščajo zgled zakonske ljubezni. Sladko mora biti pač čuvstvo zedinjenja s človekom, ki nam je drag. Kako pride, odkod tako čuvstvo? Neznano je Mabelle. Mnogoter se ji je že poklonil, prihajajo Andrian, Callot, de Regipont. Mirno jih gleda prihajati, odhajati, ne razume vprašanj njihovih oči. Čuvstva, ki izpreminja človeku svet v raj ali puščavo, kot pravi Lenka na pristavi, ki ljubi fanta, tega ne pozna Mabelle. Vsako nedeljo, pravi Lenka, pride mladenič in ona mu da šopek in on ji govori sladke besede. Kaj vendar ji govori? jo je vprašala Mabelle.

„Srce mi gori zate, mi pravi,“ je razlagala sramežljivo polnolična Lenka — „čez brivne britve bi šel, da te vidim. Ali si kaj moja?“

„Pa kako je prišlo, da sta začela govoriti tako?“

„Eh — to pride kar tako... Oči se srečajo... Imela sem občutek, da je to tisti — pravi, tisti, ki mora priti, ker je namenjen.“

Tisti, „pravi“! Kako ga je premišljevala Mabelle! Odkod pride, kdaj, kaj reče njej? Veliko čudo je vse to. Žarno stopi v nedolžna lica, igla zdrsne, sune za rožnati nohtek, rdeča kaplja kane na platno. Prestrašena pogleda deklica mater, hiti brisati madež. Pregrešne so njene misli! Plaho se ozre na ovenčan Marijin kip, globoko se sklone na platno, da bi ji ne čitala mati iz oči. Kar vstopi redok gost te sobe, papa prinaša sam novine! Kako mu žari obraz, gosti lasje se mu kodrajo na širokem čelu; lep je papa, kot tisti dan, ko se ga spominja prvič.

„Kakšne novice, papa?“ hiti Mabelle k njemu, nasloni zlate kodre na njegovo ramo in gleda ž njim v „Telegraf“. Martin kaže hčeri bulletin, cesarjevo proklamacijo in gleda mater: Kam se je tako zamislila, da ni niti opazila njegovega prihoda? Čudne

stvari morajo biti v tistem listu... Še za „Moniteurja“ se ne zmeni... Pa se že razgreje rojalistinja ob Napoleonovi hvali.

„Kaj, Mabelle?“ se razvne Martin, „to je moč besede! To je naš Napoleon, ki pogazi vse, kar se mu ustavlja.“ „Rusija pozabi svojih tilzitskih priseg zvestobe Franciji...“ „Zmagani se ponašajo kot bi bili zmagovalci...“ „Zavedla jih je usoda — naj se izpolni usoda Rusije!“ „Kaj meni, da smo propadli, da nismo več vojaki Jene, Austerliza? Nudi nam sramoto ali vojsko — ne sme biti dvoma o tem, kaj da izberemo. Naprej tedaj! Prekoračimo Njemen, nesimo boj na rusko ozemlje, kakor je bila prva, bo tudi druga vojska Poljske slavna poljskemu orožju, toda mir, katerega sklenemo, nam bo porok, da bo nehal prevzetni vpliv Rusije na evropske posle...“

„Razumeš, Mabelle, kako prerokuje Napoleon Rusiji pogin? Zaslepljena je, naj se dopolni njena usoda! Naj se dopolni usoda Anglije in onih, ki upajo v njo... Napoleon ostane vladar Evrope — mogočno državo pusti sinovom, vnukom in mir in luč osrečita narode sveta.“

O, kako sijajo Mabelle oči ob Martinovi rami. Da, to je moč besede, to je junak dejanja. In tak — tak bi moral biti, tako ponosno vzvišeno bi moral govoriti oni, ki bo njen „pravi“... A glej, mami je že dovolj Napoleonove hvale...

Ko je prišel Martin, se je zdelo Armandi, da prihaja iz velike daljave; pogledala ga je, kot da ga vidi prvič v življenju — in zdelo se ji je, da ga spoznava počasi — spoznava v njem sliko, ki živi od detinjih dni še vedno v duši, pokrita od tmine grozних dogodkov revolucije. Martin... Plamtečih oči, navdušene besede — to je tovariš njene mladosti. Klanjali so se čestilci mladi markizi, zasledovali so Martinovo ženo — v splošni moralični propalosti tistih dni je ostala čista, mrzla, živela samo svojemu otroku. Ponosna, tuja, je hodila v Martinovem varstvu, tlačanova gospa, ne žena. A večkrat si je želela, da bi gojil Martin njene misli, da bi ji bilo tako možno zaupati mu, snovati, delati ž njim za stare vzore in pravice. On pa ji nasprotuje, navdušuje še njenega otroka za revolucijo in Napoleona... Kako gori Mabelle — oropana, sirota plemičeva, potomka pobožnih križarjev, za zatiralca svetega očeta! Pismo pade pozabljeno iz Armandine roke, razvneti ustavi Martinov slavospev:

„Poznamo fanfaronade cesarjevih lizunov: Do Petrograda ponese Napoleona slaven vzlet. S prestola Ivana Groznega bo osvobodil ruske mučike, na meji dveh svetov bo narekoval Angliji mir. Napoleon hoče — Napoleon more — in tako dalje. Kaj je tiranu za pol milijona ljudi, da le nasiti svojo častihlepnost. A narod v Franciji je željan miru,

evropski knezi so siti sramote. In Napoleon ni več isti. Znano je v Iliriji, da se je pritoževal Marmont, da ne pozna cesar več zveze med njegovimi ukazi in med sredstvi, ki dajo možnost izpolniti jih. Zavrtelo se je korporalu na strmoglavi višini cesarskega prestola. Pravi, da je oslepljena Rusija; oslepljen je on. Bog, ki mu je dal šibo v roko, da pokori Francijo, udari zdaj nanj. Zasmehoval je cerkvene institucije, preganjal papeža, izzval prokletstvo starca, ki ga je venčal v cesarja.“

„Znano Vam je, gospa markiza, kako se je izrazil Napoleon o papeževem prokletstvu.“

„Vem. Rekel je, kaj misli papež, da bo padalo radi njegovega prokletstva mojim vojakom orožje iz rok? Bog bo kaznoval njegovo predrznost. V njegovi odsotnosti se pokaže v Franciji, kakšen sad je rodil cesarjev despotični pritisk na svobodo mnenja — pokaže se moč stare dinastije napram Napoleonovi, iz povojev izlezli.“

„Kaj?“ vpraša pozorno komisar. „Imate zopet pripravljenega kakega Stabsa ali Cuodedala? Sramota za prvake starega plemstva, da se družijo z morilci. A zaman sika rojalistična kača, ne dosega našega orla, ki plava po jasni višini. Nebo samo je priseglo konec buorbonskega izsesovanja naroda, njih vrnitev bi bila nesreča za Francijo. Kraljevi privilegirani debeloglavi butci bi imeli domovino zopet za svoj pašnik. Buorbonci so preveč prepričani, da je njih pravica od Boga, da bi se naučili kaj iz zgodob revolucije, da bi kaj pozabili. Bodite uverjeni, Armande: da se vrnejo tudi z močjo tujega orožja — dolgo ne bi nosil prosvetljen narod kraljevih verig.“

„Privadil se je pod Bonapartom monarhije — čakal zaman, da vrne popravljeni prestol pravičnim lastnikom.“

„V Bonapartu je častil narod sam sebe, svojo moč, v njem se je povečala revolucija, njene misli so razvnele njegove vojske. In ni še končan zmagonosni tek... V zadnji kot sveta nosi naš prapor revolucionarne ideje.“

„Oblast je in ostane od Boga, Martin,“ reče Armande, krene z nogo, prebledi. Njeno krilo je zašumelo ob pismu na tleh. Martin se sklone, vroče oči padejo na drzne črte... „Martin!“ jekne Armande, iztegne roko — stoji kot da se je združilo vse življenje v njenih prestrašenih očeh. Kako izpreminja čitanje tistih vrst Martinov obraz — žareč postane smrtnobled — navdušenje prepodi trudna senca, stara pikrost... Zdaj se naježe lasje, roka stisne krčevito pismo... Kakor da hoče udariti blede ženo, ki strmi proseč vanj, vzraste Martin. Prestrašena skoči Mabelle med roditelja — pa že vrže Martin zmečkano pismo prezirno pred ženine noge, se obrne

in gre trdega koraka iz sobe. „Martin!“ jeknejo Armandina blede usta, gane se kot bi hotela za njim, mu pojasniti, povedati. Pa že je zaloputnil vrata, že gre po hodniku, na dvorišče, k hlevu. Armande zaihti strastno, se vrže v kreslo. Mabelle pobere pismo, objemlje mater, vprašuje: „Kaj je vendar, mamica?“ Naglo ji iztrže mati pismo, zaihti: „Pusti me — pojdi!“

Užaljena pogleda deklica jokajočo mater; počasi odide v svojo sobo. Iz dvorišča sliši zapovedujoč očetov glas: „Konja!“ Rastogotil se je, jezdil bo bogve kam, stresal sitnost nad bogve kom, in se vrnil bogve kdaj. Materino ihtenje prihaja skoz vrata. Najokala se bo, dobila glavobol, se zapirala. Pusto življenje! In zunaj je solnce, ubogi kmetski zakonski delajo drug ob drugem v solnčnem žaru, si ne rečejo žalbesede. Vun na solnce, da odžene črne sence, vun med cvetje, med kmete, Mabelle!

Bela, lahka, se spusti raz holm. Proti mlinu. Nad njim je grič poln šmarnic. Natrga jih, ovenča ž njimi Marijin kip, jo poprosi, da ustavi nesrečno vojsko med narodi in med njenimi roditelji. V belem šalu, pod visokim slamnikom gre komisarjeva hči, gre in veselo jo pozdravlja staro in mlado, ji poljublja roke, ponuja cvetja, gleda za njo: Tako ljuba je, tako dobra. Stopa v kočice bolnikov, tolaži in poljubljuje zgrbančene starke, umazane otroke — stopa na njive, poizkuša kopati, odjemlje ženskam težke koše, jim pomaga, dá vsakemu dobro besedo, solnčen pogled.

Ljubke gledajo šmarnice, Mabelle ljubljenke, iz širokega listja, deklica vzklika v nedolžnem veselju, pozabi prizora, ki je bil tako mučen njeni občutljivi duši. Lepo je zunaj kot v božjem vrtu, nežne, prelepe so Marijine cvetlice, le čista duša bi jih smela trgati, le s čistim srcem se mora bližati devic Devici. In kaj se ni vselilo v Mabelle srce! Vroče pripluje v lice — težko je očitane vesti: Greš v cerkev, misliš na Lenkine marnje. Vstaneš, ni molitev tvoja prva misel — pričakuješ samo, da pride nekaj novega nad te — pričakuješ ves dan. Trudna hrepenenja ležeš zvečer, meniš, da pride jutri — jutri, z mladim solncem, z novim dnem. Kdo? Tisti edini, pravi...

Velik je šop, komaj ga oklepa nežna roka. Trudna od misli, se spusti deklica na travo. Na vrhu griča je in krasno se vidi ravno na mlin in otok. Kako je mičen! Obvit od Reke, opisan od cvetic, opasan od starih javorjev, mami že dolgo Mabelle, mami jo bela brv nanj. Pa kdo ve, kaj bi rekli mlinarjevi, da gre komisarjeva hči na njih otok. Ošabni so, izogibljejo se Francozov — zasmehujejo ubogega Chapotina. On pa hodi in hodi... Tako poln skrbi je zadnji čas. O ta Rezika! Ali je njej kaj

SLIKE IZ BOSNE: MAŠA V AJVAZ-DEDINI STENI PRI PRUSCU, OKRAJ BUGOJNO

za Francoza? Morda ji je všeč, pa njen oče bi naredil bogve kaj, da bi hotela Rezika Chapotina. Ves drugačen je papa! „Sama si boš volila,“ ji je rekel enkrat, ko se je pritožila zoper materine zakonske osnove, „revolucija je osvobodila srca.“ Sama si bo volila! Andriana? Dober je, prikupljiv. Pa niso se še „srečale oči“, ni še imela občutka, da bi bil on tisto bitje, izvoljeno od usode za njo samo... Glej mlinarico na pragu. Kako da je njen obraz tako veder? Berač, Rezika prihajata za njo. Smeje se. Berač gloje kost, Rezika mu naroča nekaj. Kaj da so tako dobre volje? In vendar gledajo tako okrog kot bi skrivali v mlinu kako kraljičino. Kaj so pozabili že Grgove smrti? Ni dolgo, tega so izvabile mlinaričine solze pri maši tudi Mabelli jok — zdaj se smeji bleda žena, ali smeh beži, nenavajen gost, hitro iz njenih oči. Berač odhaja, gospodar stopi k ženi na prag. Ona ga gleda vdano, mu govori. Mož kima resno, ji položi roko na ramo. Tu je zaupanje, ljubezen. Mabelle vzdihne in bolj kakor kdaj jo vleče v mlin, na otok. Rezika gre na vrt, nabira salato — kaj ko bi šla zdaj, se ustavila. Mimo, mimo je šla že večkrat. Rezika je stala že večkrat na vrtu, se ji nasmihala. Do pogovora nista prišli. A zakaj je ne bi nagovorila danes, vprašala o mrtvem Grgu, jih tolažila. Ta Grga je moral biti junak. Kako velik je Napoleon! Svet leži pred njim v prahu. In ta kmetski fant ni hotel priznati Napoleonove pravice do privojevane Ilirije. Rajši je storil smrt na Španskem, kot da bi počival doma. In papa je rekel: Ta ni bil šalobarda, ki obrača plašč po vetru. Oj škoda junaka! Tako lepo leži njegov dom v pomladni lepoti. Beli so kostanji po brdih, visoke jagnjedi, topoli ob Reki. Valovi žito, obrača se mlinsko kolo. A Grga leži zakopan na tujem... Kaj je treba vojskâ, razprtij med narodi? Papa dokazuje potrebo cesarjevih vojsk, mama potrebo koalicijskih. Zrak v Parizu je bil poln rožljanja orožja, bojnih himen. Mabelle je bila vajena slišati o vojski kot o potrebnem zlu, ki je večalo in bogatilo Francijo; kot druge mlade deklice so jo vesele vojaške parade, so jo vemale cesarjeve zmage. Tu pa, v tihi dolini, čuti, da je vojska grozno zlo. Kako so jokale žene po Premu, ko so odhajali sinovi. Kako pravico ima cesar trgati materam srca iz prsi?

Nevede kdaj je prišla Mabelle v takih mislih pred mlin, šla mimo njega, pogledala na vrt. Rožmarin je stal, košati grm, sredi vrta, Rezike ni bilo več. A tu je pohojena trava od ceste proti otoku... Skoraj nehote se spusti deklica na mehko stezico, mimo glasne živadi, na novo brv. Mlinsko kolo klopoče za njo, kot bi jo svarilo: Ne hodi! Od zatvornice kliče, vpije mlinarski hlapec — komisarjeva hči

se ne ustavi. Priletajo ptičice, se čudijo ščebetaje: To ni prava, ni prava... Deklica se nasmiha ptičicam, se raduje krasnega razgleda na grad, visoke trave, ki ji sega skoro do pasu. Belih žarkov, rumene glave, gledajo krasne kresnice v njo. Kakor solnce, vedo one, vsevideče, skrivnosti prihodnosti, jih odkrivajo mladim radovednicam. Pekovice jim pravijo nedolžni otroci, jim pulijo lističe, vprašujejo, če pridejo v pekel, vice ali nebesa, odrasla dekleta vprašujejo vnevarne, prazne stvari, — ki so vendar tako važne mladini. „Ni prav, bi rekla mama, da se vdajaš sanjam.“ A sanje o prihodnji sreči so mnogo slajše kakor njeno uresničenje...

Mabelle položi šmarnice v travo. „Pride — ne pride?“ vprašuje lističe vsevedoče cvetke. „Pride!“ odgovori zadnji listič in sladko zažari nežno ličice. Toda tehten je odgovor šele, če ga potrди večina. „Pride — ne pride?“ vprašuje drugo kresnico. „Ne,“ ji odgovori oskubljen rumenoglavka, kot bi se hotela maščevati za izgubljeno življenje. „Ne? O ti nagajivka! Kaj ne veš, da mora priti? Namenjen je. Čakaj, sestra tvoja ni tako hudobna.“

„Pride,“ odgovori res tretja kresnica in Mabelle pogleda, pecelj v roki, na nebo. O ti solnce, žareče, svetlo, pošlji ga kmalu! Ne imenitnega, ne visokega, samo pravega!

Žari solnce, izliva življenje na zemljo, spleta zlat venec v deklíčine lase. A črn oblak se pripodi na nebo. Kod je prišel tako naglo, kam gre? Zavzeta mu sledi, jasno oko potemni: Je človeška sreča trajnejša od hipa? Prerokujejo modrijani tudi iz oblakov in ta oblak — kaj se ni raztegnil nadolgo, naozko, zadobil podobo krste? Krste! Solnce, nebo! Komu krsta? Umrjem mlada, brez pričakovane sreče? Uvenem ob strani neljubega? Težke kaplje padejo v odgovor, veje dreves se zamajejo, veter potegne in vse gre mimo, nebo nad otokom je zopet čisto. Mabelle si obriše kapljo raz lice, se nasmehne prisiljeno: Z babjeverstvom, pravi papa, si greni človek sam življenje. Človek se mora osvoboditi neumnosti, potem postane velik. Da, papa. A kaj ko nas vse spominja bežečih dni... Hite valčki reke, se ne vrnejo — in mi...

Sklonjene glave je šla po stezici ob Reki. Nakrat zastane. Kri zapolje v srcu, udari v lica... Dve zvezdi, dve krasni rjavi očesci gledata v njo. Naslonjen ob debelo deblo jagnjedi, stoji pred njo mladenič v kmetski obleki, z obvezano glavo; izpod obveze mu silijo kostanjevi kodri v zagorelo čelo, čiste črte obraza nosijo sled težke bolezni, goli mišičasti vrat je shujšan, vendar kaže vsa njegova zunanost pogum, odvažnost. V kmetski obleki ne stoji navaden kmet pred njo, to čuti komisarjeva hči, prime s prsti rob krila, hoče hiteti iz nepriča-

kovane bližine, rešiti se iz zadrege. Šal ji zdrkne pri nagli kretnji, šmarnice se ji raztresejo po travi.

„Ne bežite, gospica, prosim Vas,“ izpregovori mladenič z jasnim glasom, „škoda lepih cvetk.“ Pobral je cvetke, ji položil šal na rame, se poklonil: „Vi ste komisarjeva hči?“

„In Vi?“

„Jaz nimam imena — sem mrtev.“

Temno je izpregovoril in izpreletelo je Mabello kot blisk spoznanje: Smejala sta se mlinarica in Rezika, nekaj tajnega je velo okrog mlina. Mladenič brez imena je oni, o čigar smrti vse govori. „Vi ste Mihčev Grga,“ je rekla in mu podala nežno roko.

Pravljica pomladi! Kaj si se utelesila za mlin-skim kolesom? Bela, nežna, se spušča raz holm, stopi v hišo, hiti na otok. Sede v hiši za kolovrat, prime za pinjo, pomeša v kuhinji po kotlu. Povsod

so zlati kodri, ljubki usmev. Pravljica je oživila pod slamnato streho, se izprehaja med žitnim klasjem. Daleč v Rusiji se oznanja bojni grom, pod jagnjedi očetovega otoka je oglušil bojevnik svobode zanj. Stari ata se praska za ušesom, mladi zakolne, zijajo mlaji, hlapci si mežikajo, dekleta se gledajo, mlinarica si briše rosne oči, pravi Jožinu: „Bog se usmili, kaj bo iz tega! Komisarjeva hči!“

Jožina jo tolaži: hotela je tudi njega generalova hči. Kar umirala je zanj. Pa general jih je naštel Jožinu dvesto na podplate in omožil hčer z drugim . . .

O ti pravljica pomladi! Beseda ni izdala čuvstva, govorilo je samo oko. „Črez brivne britve bi šel zate,“ pravi Lenkin fant, in Mabelle bi šla bosonoga preko trnja in kamenja za pogledom krasnega rjavega očesa.

(Dalje.)

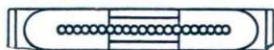
Vzemite! . . .

Zložil Hotimir.

Vzemite mi ognja južnega,
tako žarko pekočega,
vzemite iz srca tužnega,
plakajočega!

Pa dajte mi severa ledenega,
ponosnega, neuklonljivega,
srca mi dajte jeklenega,
neobčutljivega!

In moja misel bo kakor blisk
in moja beseda povelje,
in moje dejanje trdna ključ,
lavor moje veselje.

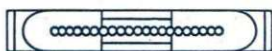
Čez polje . . .

Zložil Vekoslav Remec

Čez polje cesta v belih hiš objem,
želim si doma, ko po tebi grem,
oblaki jadrajoči prek neba,
ki z vami hrepenenje gre srca —
kdo gleda vas kot jaz?

In tih tolmun, kjer se blešči nebo
in odpočije trudno se oko,
in trate bujne, kjer iz rož in trav,
puhti do solnca prvi zlat pozdrav —
kdo ljubi vas kot jaz?

Pozdravljena mi, polj in trat prostost,
dni mladih moč in skritih sanj radost,
jaz z vami grem pritajen smeh v očeh,
vsi cilji moji ste na teh poteh —
kdo vas pozna kot jaz?

V deželi polnočnega solnca.

Potopisni spomini. — Napisal dr. Ivan Knific.

(Dalje.)

XVIII.

Novi znanci. — Romsdal.

emu so nas neki zavedli v Naes? Ne samo, da Naes ni mesto, celo vas ga komaj imenujemo; malo selo je, ki ga obkrožajo strme gore. Parna piščal odmeva od pečin, ki obdajajo majhen zaliv, odrastek Moldefjorda. Na „glavnem trgu“ je čakala množica dvokolesnih vozov, da nas popeljejo v romantično dolino Romsdal. Izlet je potni maršal zopet uredil tako, da je prva polovica posetila dolino pred kosilom, ostali pa smo čakali na popoldan.

Ko smo se izkrkali, smo zabredli takorekoč v blatno jezero. Blata se menda Naes ne iznebi nikoli; ta dan ga je bilo tem več, ker je v jutro deževalo. Hiš je tod zelo malo; par preprostih krčem in trgovin stoji kraj trga. Mimo vozov in konj se prerijemo do pašnikov. Par korakov stopimo po klancu navzgor; nudil bi se nam lep razgled, da megla ne zakriva morja in hribov. „Nad oblaki je nebo popolnoma vedro,“ se nam posmehuje tovarnar Lindner; žal, da bivamo pod oblaki.

Dopoldanski izletniki so se odpeljali v Romsdal, drugi smo pohajkovali krog Naesa. Našo zadrego so opazili domačini. Brž se je zbralo nekaj ribičev, ki so nas vabili v svoje čolne, da ribarimo po zalivu. Res so premotili nekaj potnikov. Ostali smo se rajši izprehajali po vaški okolici. Ne vem, kako bi se bil dolgočasil, da se me ni usmilil Rosendo Serra, „Španec“ iz Barcelone, moj desni sosed v obednici, s katerim sva prve dni tako pridno — molčala; nemški ni znal, jaz pa ne španski, ne francoski, in vendar sva zadnji čas prav prijateljski občevala. Zgodilo se je pa tako-le:

V Odde je vstopil na ladjo signor Mario Malvano, mlad, zelo živahen Italijan. Ker so bili pri naši mizi še trije sedeži prazni, je prisedel k nam, Špancema nasproti. Tedaj se je pričelo čebljanje in žgolenje, da ga ni bilo miru na desnem krilu mize. In glej, tudi Špancema se je razvozlal jezik, da so vsi trije govorili — krasno laščino. Kar onemel sem, tako radovedno sem jih poslušal. Pa je tudi znal sukati svoj namazani jeziček nadporočnik Malvano. Pripovedoval je, da poučuje na vojaški akademiji v Turinu, da pa večinoma potuje po svetu v vojaške

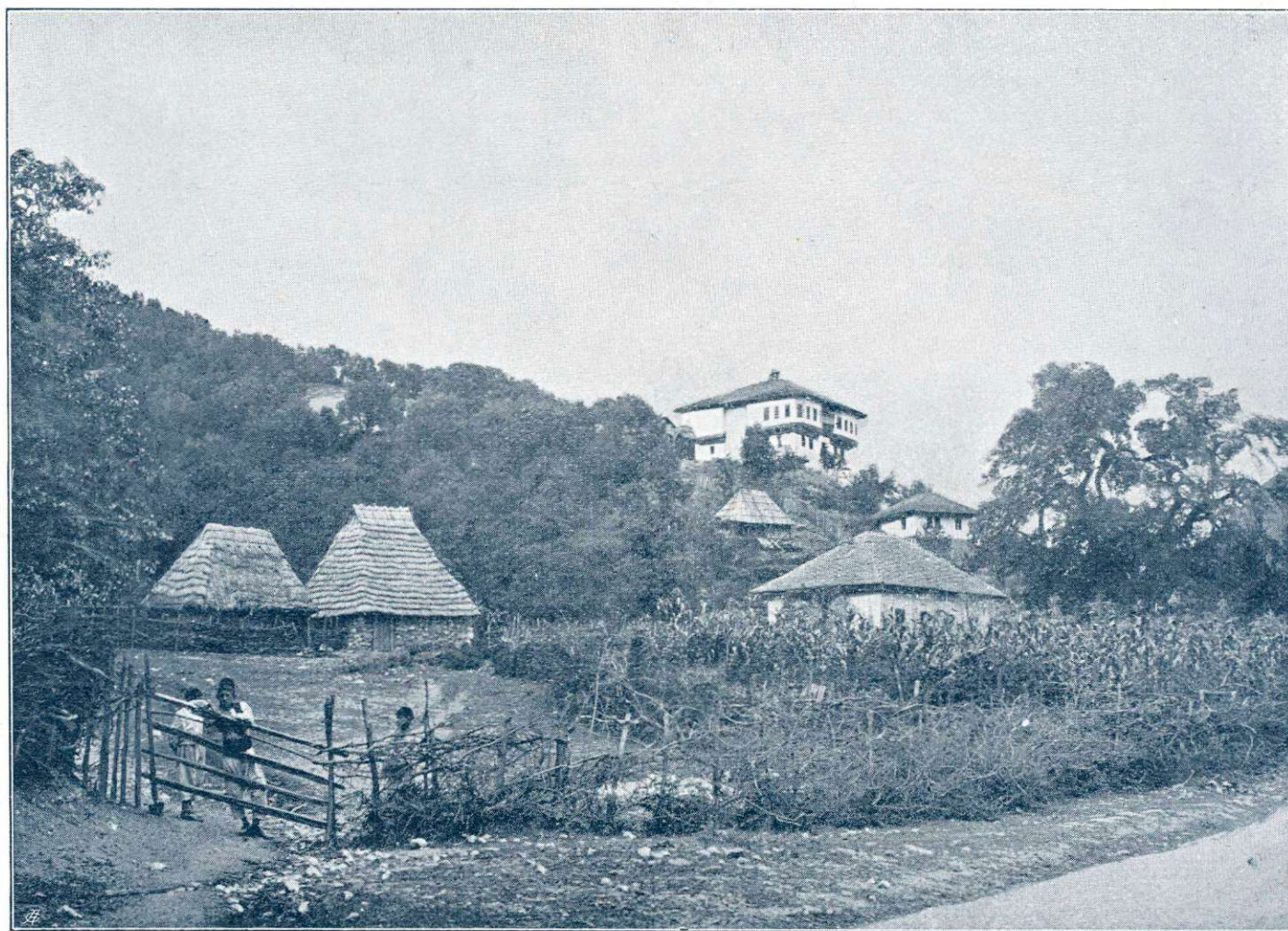
namene; podpira ga laško vojno ministrstvo. Za časa rusko-japonske vojne ga je vlada poslala v Mandžurijo, da proučuje bojno taktiko Japoncev. Povedal nam je kopico zanimivih zgodbic iz tedanje vojne. Prepotoval je že skoraj vse evropske države, Prednjo, Južno in Vzhodno Azijo, Egipt in Alžir ter Severno Ameriko. Menil sem včasih, da sem prehodil že nekoliko sveta; ko sem poslušal Malvana, sem spoznal, kak pritlikavec da sem.

Ker sem ga tako zvesto poslušal, je tudi mene nagovoril v svojem materinem jeziku. Za silo znam laščino in pogovorila sva se marsikaj, zlasti ko sva spoznala, da poučujeva v šoli iste predmete. Tedaj pa se obrne k meni sosed Rosendo Serra in kramljala sva odslej mnogokrat — laški. Pomislite: na skrajnjem severu Evrope ne nemški, temveč laški!

Tisto jutro me je v Naesu došel Rosendo Serra, in ko je videl, da samujem, se mi je ponudil, da me spremlja. Ob tej priliki se mi je razkril kot — strasten Katalanec. Na vzhodu španske države, v pokrajinah Barcelona in Valencia, na Balearih in deloma tudi na francoski strani Pirenej se govori poseben jezik, ki ni španski, ne francoski, ampak „katalanski“; precej podoben je laškemu. Katalancev je 3 do 4 milijone, torej dva do trikrat toliko kakor nas Slovencev. „Doma ne govorim nikdar španski; v šoli poučujemo le katalanski.“ Uvidel sem, da so Španci do Katalancev prav popustljivi. Da jih preganjajo vsled jezika, bi Španci nalašč vzgajali upornike, ki bi jim prizadeli še več neprilik, nego jih že prizadenejo. Saj je Barcelona ognjišče, na katerem vedno kaj vre in se kuha proti Španiji. Tudi s Karlisti Katalanci ne drže. „Don Carlos mi je tako malo mar kot Don Alfonso,“ je trdil Serra; „republiko hočemo, katalansko republiko.“ Oči so se mu iskriale, ko je govoril o katalanski politiki. Čudil sem se, da se je tako razvnel zoper Špance, on, ki je bil sicer tiha in mirna duša. — Pravil mi je, kako navdušuje svoje učence na trgovski akademiji za katalanščino. V Barceloni imajo društvo „Associacio de la ensenyansa catalana“, ki vnema ljudstvo za materinščino; Serra je tajnik tega društva. Izdali so že mnogo knjig in časopisov v katalanščini, ki je bila do zadnjih let le občevalni jezik preprostih ljudi, zadnja desetletja pa je postala pismeni jezik in ima že precejšnje slovstvo.

Koliko zanimivega zvemo na poti! Kdor hodi po svetu, prinese domov zaklad, ki mu ga nihče ne ukrade. Zvesto sem poslušal, kar mi je pravil Barcelonec; pa tudi Serra je bil vesel, da je mogel komu razkriti svoje srce. Zato se mi je pridružil še večkrat in pritegnil tudi tovariša dr. Llagostera. Ta mož, zdravnik po poklicu, je bil hud esperantovec, predsednik esperantskega društva v Barceloni. Drznil sem se nekdanj opomniti, da bi imeli kak mrtev jezik, n. pr. latinski, za svetovni občevalni jezik, pa me je takoj zavrnil, da je latinščina pretežka, da se je preprosti človek ne bi naučil, da je

dež ne moči. Dolino zelo hvalijo po turistovskih knjigah. Po njej teče reka Rauma, ki se pri Naesu izliva v morje; odtod ime R o m s d a l (dolina Raume). Ob cesti je nekaj drevja in pašnikov, gorske stene pa so popolnoma gole. Hribi so izredno strmi, skale skoraj navpične; hudourniki drve po pobočju. Žal, da vrhov ne vidimo; zakriva jih gosta megla. Hiš je v dolini prav malo. Par gosposkih vil zagledamo, ki samotarijo kraj ceste. Poleg vsake vile so zasadili precejšen vrt, poln sadnega drevja in zelenjave. Gospoda se je umeknila hrupnemu mestnemu življenju, da v Romsdalu posnema starodavne puščavnike.

SLIKE IZ BOSNE: RAZGLED PRI GORAŽDI — BEGOV DVOR

tudi sam v srednjih šolah študiral ta jezik, pa ga je pozabil popolnoma, kar se mi je tembolj čudno zdelo, ker sta se španski in katalanski jezik razvila iz latinščine. Llagostera in Malvano sta bila tudi navdušena fotografa; oblezla sta vse znamenitosti ter jih fotografirala.

Nalahko je pršlo, ko sva s Katalancem koračila po cestnih klancih, po pašnikih in stezicah ob vznožju gora. Semtertja sva naletela na čredo govedi, na samotne hišice in gospodarska poslopja. Sicer je pa okolica precej samotna in otožna.

Po kosilu zasedemo visoke dvokolesnice in oddrčimo med gorovje. Kakor kača se vije nepregledna vrsta kočij, stolkjera za stolkjero. Prahu se nam ni bati, vročine tudi ne; saj smo veseli, da nas

Dve uri se vozimo, ko se kočija ustavi pred navadno gostilno. Horgjem imenujejo ta kraj. Dolina se tod nekoliko razširi; večje senožeti zagledamo pred seboj. Pravijo, da se odtod prav lepo vidi na najvišje vrhove tega pogorja: Romsdalshorn (1556 m) in Troltdinder (1832 m). Nekdo je sprožil samokres; krepko odmeva od pečin. Horgjemski pastir je splezal precej visoko in jucka v dolino; hribolazci se mu odglašajo. V preprosti gostilni smo se malo pokrepčali. V veliki sobi je krčmar poleg zrcala obesil rumenkast papir v okviru. Pristopim bliže in čitam: Wilhelm II. Nemški cesar je namreč tudi obiskal to krčmo; premeteni gostilničar ga je prosil, naj se podpiše na kos papirja, in ta podpis sedaj rabi za reklamo.

Verjamem, da je Romsdal „nenavadno lepa, romantična dolina“. Pravijo, da se ob jasnem vremenu posebno lepo kažejo vrhovi Troldtinderjevi, čigar greben je podoben ostru žagi. Nam so bile te gorske lepote prikrite. Nič kaj dobre volje se nismo vračali. Komaj pa smo stopili na krov, je pričelo pošteno deževati. Ne dolgo potem je Blücher iz zatišja odplul na široki Moldefjord, odtod pa mimo otokov proti Trondjemu. Ta dan smo šli k počitku prej nego po navadi.

XIX.

Trondjem, zibelka Norvegije.

13. julija zjutraj me zbudi hudo rožljanje; mačka so spuščali v morje. Pogledam skozi okno. Solnčni žarki odsevajo na morski gladini. Ne daleč od Blücherja uzrem nekako bojno ladjo in par sto metrov dalje otok s starim, močnim zidovjem. „Došli smo v Trondjem,“ zakličem tovarišu, skočim na noge in se hitro opravi. Ko stopim na krov, me razgled preseneti. Po hudem nalivu je nastopilo krasno jutro. Zdelo se mi je, da se nahajamo na velikem, dolgem jezeru, katerega obdajajo od vseh stani nizki, položni, z drevjem obrastli griči. To je trondjemski fjord, eden najvažnejših norveških zalivov. Četrto ure pred seboj ugledam znameniti Trondjem, nekdanje glavno mesto Norvegije. Na griču za mestom se dviga nekako zidovje, ostanek trdnjave Kristiansten. Iznad mestnih hiš kipi proti nebu stolp trondjemske stolnice, v pristanišču samem uzrem premnogo ladij, trgovskih in turistovskih, pa tudi dve norveški bojni ladji. Ne daleč od Blücherja leži majhen otok, obzidani Munkholm. Posebno me je veselilo, da so griči tako zeleni, dasi ima Trondjem $63^{\circ} 30'$ severne širine, malo manj kot Islandija. Da fjord niti v najhujši zimi ne zamrzne in da je podnebje tako milo, povzročča prekornostni Zalivski tok.

Rad bi bil takoj šel na kopno, da si ogledam mesto, toda čolnov še niso spustili v morje, razen motorskega, v katerem se je odpeljalo nekaj parnikovih uslužbencev. Tačas smo s krova ogledovali pristanišče. „Poglejte no, kako slabe bojne ladje imajo Norvežani,“ me opomni Malvano, strokovnjak v vojaških stvareh; „so pač starega kroja, izza časa, ko je bila država še pod Švedi.“ Ko ga vprašam, sta-li norveška armada in mornarica kaj močni, odpre Malvano neko knjižico in bere: „Ob miru vzdržuje Norvegija krog 900 častnikov in 30.000 mož. Vojno brodogradnjo ima 4 oklopnice, 4 monitorje, 5 topovnih čolnov in 33 torpedov. Norveška vojna moč je torej prav majhna. V vojski bi države ne premagali samo Švedi, ampak celo Danci. Zato pa tudi ni verjetno, da bi se Norvežani spuščali v kako

vojsko.“ „Imajo pa tem več trgovskih ladij,“ si drznem pripomniti. „Prav res,“ mi pritrdi Malvano in bere: „Norveška je l. 1905: imela 1477 parnikov in 5843 (večjih) jadrnic. V tem oziru jo prekose samo 3 velevlasti: Angleška, Nemčija in Združene Države.“

V istem hipu zabrlizga lokomotiva. Na kopnem se za take zvoke niti ne zmenimo; ko smo se pa pet dni vozili po morju, nam prijetno de, da zopet vidimo in slišimo staro znanko. Na umetnem nasipu, ki je ločen od celine, so sezidali prostoren kolodvor; saj vodi v Trondjem dvojna proga: od vzhoda iz Stockholma, od juga iz Kristjanije. „Glejte, glejte, ravnokar vozi vlak čez most. Kako majhni so vozovi!“

Iz Trondjema se vrača motorski čoln. „Pošto nam vozijo,“ pravi Malvano. „Takoj jo bodo razdelili po kabinah. Moram v celico; pričakujem od doma važnih novic.“ Pri zajtrku je šumelo kot v ulnjaku. Pošta je res nekaj posebnega. Le pomisli: Oddaljen si od doma 2000–3000 km. Kar naenkrat pride pismo, pride časopis z naslovom: N. N., parnik Blücher, Trondjem. Sorodniki pišejo, kaj se je zgodilo tačas, ko si odšel od doma; časopis naznanja dnevne novice. Vsaka malenkost te zanima, in če drugega ne najdeš v pismu, že zavest, da še mislijo nate v domovini, te spravi v dobro voljo. Če si v tujini na potovanju, le naroči prijateljem in sorodnikom, da ti pošljejo kako pisemce; neizrečeno ga boš vesel.

Malvano je poskakoval od veselja; mati mu je izporočila, da so ga povišali v stotnika. Serra je prinesel kup katalanskih časopisov in razglednic, ki so mu jih pisali učenci. Vprašam ga: „Kako se pa kaj španskim vojakom godi v Afriki?“ Rezko me zavrne: „Kaj me brigajo Španci? Da bi jih le Arabci pošteno naklestili!“ Nemci so razen rodbinskih novic premlevali prusko politiko; zvedeli so ravnokar, da je novim državnim kancelarjem imenovan pl. Bethmann-Hollweg. Celo Manning je dobil iz Avstralije svoj časopis in par pisem. Samo jaz nisem dobil ničesar . . .

Po zajtrku nas prepeljejo do mesta. Izstopimo blizu kolodvora.

Trondjem je po številu meščanstva tretje norveško mesto; ima namreč do 40.000 prebivalcev. Prekosita ga samo Kristjanija in Bergen. Vkljub temu je največ hiš še vedno lesenih. Čudno se nam zdi, ko dospemo v pristanišče, da so trgovska skladišča in vse hiše na obrežju stare in lesene. Da nastane po neprevidnosti ogenj, bi zgorelo celo mesto; saj je v zadnjih stoletjih, kolikor imajo zapisanega, pogorelo petnajstkrat. Zato je vlada prepovedala, da bi se nove hiše gradile iz lesa. In res so vsa javna poslopja, imenitnejše hiše in hoteli zidani iz opeke

ali iz kamna. Da bi se ogenj ne mogel prehitro širiti, so napravili Trondjemci zelo široke ulice (30 do 36 m). Ceste se križajo večinoma pravokotno. Ker so tudi hiše skoraj vse v eno nadstropje, se nam zdi mesto preveč enolično. Po večjih ulicah vozi električna železnica. Trgovin je prav veliko in so jako lično opravljene. Prijetno nas iznenadi, da pridemo tako visoko na severu, že blizu tečajnika, v tako čedno mesto. Hoteli: Britannia, Angleterre, Scandinavie, Grand-hotel bi delali čast vsakemu srednjeevropskemu mestu. Tudi prebivalci se nosijo kaj elegantno.

Najiminitnejša ulica je Munkegade; vodi nas od pristanišča do stolnice sv. Olafa, ki je kras in ponos trondjemskega mesta; ijakaj smo se tudi najprej napotili.

Krog leta 1000 so se Norvežani pokristjanili. Da bi razširil sv. vero, si je posebno prizadeval kralj Olaf II., ki je v Trondjemu sezidal veliko stolnico. Bojeval se je z danskim kraljem Knutom in je padel v bitki leta 1030. Pokopali so ga v stolnici in proglašili svetnikom. Še dandanašnji je sv. Olaf patron Norvegije. K njegovim ostankom so jeli romati Norvežani; Trondjem je postal glasovita božja pot. Mesto je rastlo čimdalje bolj; sčasoma je postal Trondjem največje in najbogatejše norveško mesto. Norveški kralji so stolovali v njem. Tudi versko življenje se je prav lepo razvijalo; v mestu je nastalo 9 župnij in 5 samostanov. Na srednjeveške mehihe spominja še sedaj ime glavne trondjemske ulice Munkegade (= Meniška ulica) in pa otok Munkholmen (= Meniški otok). Pred reformacijo je bila v Trondjemu tudi katoliška nadškofija. Mesto se torej po pravici imenuje „zibelka Norvegije“, državno in versko središče nekdanjih Norvežanov. — L. 1527. so vpeljali v Norvegiji luteransko vero kot državno vero. Odtedaj je mesto propadalo bolj in bolj. Romarji niso več prihajali na božjo pot, pač pa so prihruli Danci in ukradli ostanke sv. Olafa; kam so jih zanesli, se ne ve.

Stal sem pred najslavnejšo norveško stavbo. V gotskem slogu so jo sezidali v XI. stoletju. V srednjem veku je bila cerkev sv. Olafa največji umotvor cele Skandinavije. V poznejših časih pa so jo najprej oropali reformatorji, nato so jo uničili še požari. Pred 50 leti so pričeli Norvežani premišljevat, kako bi jo popravili. Od l. 1869. jo že restavrirajo najučenejši mojstri, pa stavba še ni gotova. Dodelali so pač prezbiterij in prečno ladjo, glavne ladje pa še ne. Upajo, da delo dovrše v desetih letih.

Hodil sem okrog cerkve, občudoval krasna vrata, priostrene loke in vitke stolpiče. Rad bi si bil cerkev ogledal tudi odznotraj; toda kakor vse luteranske molitvenice, je bila tudi stolnica zaprta.

Izprehajal sem se po lepem parku, ki jo obdaja. Kmalu zapazim, da je ta vrt staro pokopališče. Semtertja se dvigajo nizki grički, grobovi nekdanjih ribičev in kapitanov, ki so semkaj priveslali v zadnje pristanišče. Iznenadilo me je, da so ti grobovi tako lepo okrašeni, dasi so nagrobni spomeniki prav preprosti. Ob vsakem grobu stoji tudi čedna klopica, kamor hodijo potomci umrlih posedat in premišljevat, kako minljivo je vse na svetu.

Sčasoma se nas je nabralo mnogo Blücherjevcev; potezali smo za zvonec toliko časa, da smo priklicali cerkvenca. Zarožljala so mogočna hrastova vrata in vstopili smo v veličastno svetišče. Krasni marmornati stebri stoje v njem; vse v cerkvi je izdelano natančno po pravilih gotike. Visoka lesena stena loči nedovršeno glavno ladjo od drugih prostorov, ki se uporabljajo za službo božjo. Skozi vrata vstopimo v glavno ladjo, ki so jo izpremenili v delavnico. Stroji ropočejo in režejo mogočne mramorne skale. Delavci sučejo dleto in kladivo ter prirejajo kose, iz katerih bodo sestavili nov steber. Ko jo dovrše, bo stolnica jako podobna velikim katoliškim katedralam.

Stolnica sv. Olafa je posebno imenitna vsled tega, ker v kriпти pod cerkvijo počivajo stari norveški kralji v srebrnih rakvah, in pa zato, ker mora biti po državnem pravu vsak norveški kralj kronan v tej cerkvi. Pravijo, da je bila zelo sijajna slavnost takrat, ko so l. 1906. sedanjega kralja Hakona VII. kronali kot norveškega vladarja.

V Trondjemu sem obiskal tudi katoliško cerkev. Majhna je, pa zelo lična; posvečena je istotako sv. Olafu.

Katolikov je v Norvegiji prav malo. Nestrpna protestantska vlada je namreč svojčas izgnala iz dežele vse katoliške duhovnike; državne službe katolik ni mogel dobiti; kdor je od protestantizma prestopil h katoličanstvu, so mu vzeli premoženje in ga izgnali iz države. Take postave so sklenili Švedi, pa so se jih več ali manj oprijeli tudi Norvežani. Umljivo je torej, da pred 100 leti katolikov v Skandinaviji ni bilo skoraj nič. Pred 50 leti pa so se razmere zelo ublažile. Leta 1860. je sklenil državni zbor, da smejo vse krščanske konfesije ustanavljati cerkvene občine in prosto izvrševati službo božjo; tudi v državno službo morejo vstopiti katoliki; le najvišji uradniki morajo biti protestantske vere. Vkljub temu so našli l. 1900. v celi Norvegiji samo 1969 katolikov, dasi je takrat prebivalo v deželi 2,240.000 ljudi. Dandanašnji cenijo število norveških katolikov na 2500, kar je pa samo tisočinka vsega prebivalstva. Rim je ustanovil za Norvegijo poseben apostolski vikariat; škof dr. Ivan Olaf Fallize stoluje v Kristjaniji, kjer so tudi sezidali preprosto, pa lično ka-

toliško stolnico: Katolske St. Olafs Kirken. Na Norveškem je bilo l. 1905. 15 misijonskih postaj; katoliških cerkva in kapel je bilo tedaj 21, duhovnikov pa 25 (Herders Konversationslexikon). Kaj je vse to, če pomislimo, da zavzema Norvegija ravno polovico toliko ozemlja kot avstro-ogrška država!

V Trondjemu je katolikov 150, pa imajo dve cerkvi in dva duhovnika. Izprva so imeli namreč katoliki samo eno svetišče, v nekem predmestju, v bolnišnici. Ker je bil pa ta kraj za večino vernikov preveč odrok, so v mestu samem sezidali omenjeno cerkvico sv. Olafa. Škof Fallize je poklical na Nor-

benega. Na velikem trgu sem ogledoval morske ribe, ki so jih tod prodajali; neprijetni smrad pa, ki se širi po takih krajih, me je kmalu prepodil. Po trgovinah me je zanimala dragocena kožuovina belih medvedov, sobolov, hermelinov in drugih kožuharjev, kakor tudi širokovejno lopatasto rogovje jelena losa. Ta žival menda hudo izumira; zato je vlada izdala stroge lovske postave. Če lovec ustrelj losa, se gotovo veseli, da je podrl tako imenitnega jelena; v kupo veselja pa mu kane tudi solza kesanja; žal mu je te krasne živali, kajti čimdalje manj je losov po norveških gozdih.

SLIKE IZ BOSNE: PLANINA PRENJ — VRH OTIŠ 2097 m NAD MORJEM

veško tudi redovnice Elizabetinke, takozvane „sive sestre“, ker nosijo sivkasto obleko. Take redovnice strežejo tudi v trondjemski predmestni bolnišnici.

Norveški katoliki se dandanes razvijajo prav svobodno. Tudi duhovnike puste protestanti in časopisje na miru. Čudil sem se taki-le strpnosti: Duhovščina izdaja v Kristjaniji apologetičen list „St. Olaf“, v katerem zagovarja katoliške verske resnice proti luteranskim predsodkom. Ta list razrežejo in prilepijo na črno desko pred katoliško cerkvijo, ob kaki večji mestni ulici, ne da bi jim policija to branila!

Izprehajal sem se po mestu, ki razen javnih poslopij nima posebnih znamenitosti. V Trondjemu imajo tehniko, gimnazijo, realko ter mnogo drugih šol. Tudi muzejev je nekaj, toda obiskal nisem no-

Na ovinku srečam Manninga. „Hvala Bogu,“ mi reče, „da najdem kakega človeka! Greste z mano k trdnjavi Kristiansten?“ Po strmih hribu plezava navzgor. Prekoračiva z grobljami in grmovjem zarastel jarek ter vstopiva skozi nizko, napol razpadlo zidovje na dvorišče „trdnjave“. Stara, visoka, bela hiša je postala vojaško skladišče; odprtine, odkoder so nekdanj topiči spuščali grom in strelo nad mesto in pristanišče, so zadelali z nizkimi okni. Spodnji del dvorišča so izpremenili v šetališče. Šest zastarelih topov grozi odtod mestu; nihče se jih ne boji, ker niso nabasani; luknje so jim celo zadelali. Po zidovju resno koraka stražnik z nabito puško. Na šetališču najdeva mnogo znancev, med njimi fotografa Malvano. Kar ni dovoljeno v nobeni trd-

njavi, je dovoljeno v Trondjemu: fotografiraš, kar hočeš. Predrzní Malvano nas razpostavi v nekem kotu, potem pa stopi k stražniku in ga prosi, naj mu sproži fotografični aparat. Vojak se prijazno nasmehlja, zgrabi za kavčukovo kroglo ter nas vjame na ploščo. V zahvalo mu podarimo krono.

S trdnjave se nam nudi lep razgled na mesto in okolico. Med zelenimi griči se vije srebrna proga, reka Nid, ki se v Trondjemu izliva v morje. Ob njenem ustju je vse polno ribiških čolnov in trgovskih ladij. Na morju pa se zibljejo jadrnice ter beli in črni turistovski parniki. Trondjem je namreč zelo važno turistovsko izhodišče. Odtod vozijo norveški parniki proti severu, do Hamerfesta, do Severnega rtiča ali pa celo do Špicbergov. Te ladje so ob sezoni napolnjene do zadnjega kotička. Pred mestom leži mali otok *Munholmén*. Do reformacije so imeli tamkaj benediktinci lep samostan. Otok je obzidan; bil je nekdanj vojaška ječa, dandanašnji je majhna, slaba trdnjava.

Ob morskem obrežju so nam kazali veliko hišo: bolnišnico za gobavce. Čudno je, da živi na severu Skandinavije toliko gobavih. Je li tej bolezni vzrok slaba hrana ali nesnažnost? morebiti prebivalci pojedó preveč rib? Zdravniki ugibljejo, pa ne vedo nič gotovega. Gobavcem odgnjijejo sčasoma prsti, nos, celo oči. Pravijo, da bolniki ne trpe hudih bolečin. Tudi gobavci ne pomrejo tako naglo; nekateri učkajo celo visoko starost.

Ko smo si nakupili potrebnih razglednic in znamk, smo se vrnili na parnik. Po kosilu smo se zopet podali na suho. Čakale so nas kočije, v katerih smo se odpeljali k slapovama *Lerfos*, ki sta

5 km oziroma 8 km oddaljena od Trondjema. To so nas gledali meščani, ko je dolga vrsta kočij drdrala skozi mesto, ko smo se v modrih mornarskih čepicah ponašali, kot se ponašajo bogati Angleži, ki mislijo, da je svet ustvarjen samo zavoljo njih! Lepa cesta vodi ob Nidu navzgor, mimo vil in travnikov, mimo njiv in sadnih vrtov. Rastlinstvo krog mesta je prav bujno. Trondjemska okolica pripada najrodovitnejšim krajem cele Norvegije; zato je tudi primeroma gosto naseljena. Vsako žito še obrodi v tem kraju; izmed sadja posebno hvalijo jabolka, češ da so jako okusna.

Prevozili smo par klancev; poleg teh stoje koli z norveškim, angleškim in nemškim napisom: Potniki naj pred klancem izstopijo, da ne mučijo vprežne živine! Ko se vozimo nekaj časa po lepem smrekovem gozdu, začujemo pred seboj močno bobnenje: spodnji, manjši slap. Odtod smo pol ure hodili peš do gornjega, večjega. Oba slapova imata veliko vodno moč, zlasti pa gornji, ki je 30 m visok in 100 m širok; prekaša celo najimenitnejši švicarski slap pri Schaffhausnu. Njegovo vodno moč deloma izrabljajo; ob slapu so postavili električno centralo za mesto in okolico.

„Det er saa fagert i Trondhjem at hvile,“ (tako prijetno je bivati v Trondjemu,) pravi norveška narodna pesem. Tudi nam se je mesto prav prikupilo. Ko pa je ob šestih popoldan Blücherjeva parna piščal brlizgala, da se je razlegalo po fjordu, in nam naznanjala, da v eni uri odrinemo proti severu, smo zasedli čolne in se vrnili k svojemu gospodarju.

(Dalje.)

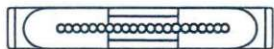
Moj cilj.

Zložil Hotimir.

V samotnih se mislih ozrl bi na vzhod,
ozrl bi se v svetlo danico,
premeril razdaljo, ves nebni obod —
in slabo pogledal desnico.

Pa bi vseeno posegel v nebo,
odtrgal zvezdo jutranjo,
pritisnil si jo na srce gorkó,
razsvetlil z njo noč notranjo.

Potem pa bi slednjega brata objel,
pritisnil mu jo na srcé
in dneva bi radost bratom razvnel,
preko cele širne zemljé.

La Divina Commedia.

Prevel in razložil dr. Jos. Debevec.

Prvi del.

PEKEL.

(Dalje.)

XVII. spev.

Priprava za polet v nižji (osmi) krog. — Še en pogled na tretji pas sedmega kroga: skupina oderuhov (nasilneži zoper delo, obrt in umetnost!). — Vožnja po zraku na ramah zmaja Geriona v prepad (občutki zrakoplovca).

Na razne načine stopa Dante iz enega kroga v drugega: časih omedli, pa se znajde v naslednjem krogu; časih pride peš, časih jež (na hrbtu Kentavrovem); časih v čolnu (Haron, Flegija), časih po strašnih predorih in tokavah; najzanimivejši pa je prehod iz sedmega kroga v osmi: kot zrakoplovec na ramah pol-zmaja Geriona naredi to pot v silno globoki prepad. — Gerion je stražar osmega kroga: sam pravi pravcati simbol sleparije straži sleparje tega kroga. V. 1—33 imaš popis te zveri s človeškim obrazom in škorpionskim repom. Medtem ko se Vergilij pogaja z zverjo, da bi ju na svojih krepkih plečih nesla v nižji krog, si Dante ogleduje skupino oderuhov (v. 34—75). Oderuštvo se že zelo bliža sleparstvu; zato se nahaja ta skupina tik ob robu, odkoder se gre nizdol v osmi krog. Tudi veli Vergilij svojemu učencu, da sme le malo časa ostati pri tej družbi. In kako jih najde? Na tleh sede ter se otepajo plamenov, kot se psi poleti obirajo in branijo mrčesa. V življenju niso hoteli jesti kruha v potu svojega obraza in s trdom svojih rok, zdaj jih žge ogenj in roke morajo neprenehomu delati in se vrteti. Vsakemu izmed njih visi torba z vratu — denarnica, ki pa je žalibog sedaj prazna! — z vvezenim grbom, po katerem Dante spozna posameznike (ker obraze jim je ogenj docela spačil). Izvečine so Florentinci; eden, Padovanec, nagovori pesnika ter kriči, da je prostor pripravljen še za dva zloglasna oderuha. Vsi srepro zro v denarne mošnje — kot v življenju. — Dante se urno vrne k Vergiliju, ki ga že najde sedečega na hrbtu Gerionovem. Tudi on zakobali vrat zveri pa hajdi v velikih ovinkih (špiralah) v prepad (v. 76—136).

„Glej zver, kak rep ji šiljasti le služi:
čez gore plazi, orožje, zid drobi ti;
poglej jo, ki ves svet se smradom kuži!“

- 4 Takó vodnik pričel je govoriti
in mignil k robu priti očém zveri je,
kjer konec je stezici kameniti.
- 7 In res! Podoba gnjusna goljufige
prislonit glavo, prsi se omaja;
a repa za seboj na rob ne zvije.
- 10 Obraz človeški milega smehljaja
se zdel je poštenjaški, ki ne laže;
a drugo vse — život je bilo zmaja.

- 13 Spred dvoje šap, do ram poraslih, kaže;
po hrbtu, prsih, po oboji strani
so šarile jo same križe-kraže:
- 16 s pestrejšo osnovo, votkom bili tkani
Tatarov niso, Turkov čilimi, ali
vezéni Arahne prti slavnoznani.
- 19 Kot barko vidiš časih pri obali
napol že v vodi, pol na zemlji suhi:
kot bobri sedejo, da bi prežali
- 22 na ribe, tam med Nemci požeruhi:
tāk zver na robu zlobna je prežala,
na stepe meji kamnati; po vzduhi
- 25 pa z repom svojim dolgim je mahala
in ga, razcepljenega ji v strupene
škorpijanske rogovile, zmir vihala.
- 28 Pa djal vodnik je: „Pot zdaj nama krene
naj malo v stran do tja, kjer prislonila
se zver je zlobna, tja do preže njene.“
- 31 In res z nasipa desno sva krenila
in še deset korakov šla po robu,
da pesku sva, plamenom se ognila.
- 34 In ko pri njej, goljufov sva podobi,
uzrem družbò v razdalji za spoznanje,
ki v pesku je čepela tik ob globi.
- 37 Zdaj mojster reče: „Da popolno znanje
o pasu tem spomin tvoj s saboj vzame,
pojdi, poglej njih djanje in nehanje.
- 40 A kratkih bodi besedí! Do same
vrnitve jaz pri tem-le grozodeji
poskusim, če v pomoč dá krepke rame.“
- 43 Tāk stopil sam naprej ob skrajnji meji
sem kroga sedmega tja do skupine,
ki videl jo v prežalostni sem seji.
- 46 Jim gledale iz oči so bolečine,
roké se niso nehale vrteti,
otepajoč se ognja in tal vročine.
- 49 Takó se psi obirajo poleti
al z gobcem, al z nogó, če od mrčesa,
od brencljev, bolh al muh jim je trpeti.
- 52 Uprl v nektere sem pogled očesa,
ki večni pada nanje žar trpljenja,
pa ne spoznal nikogar: le nečesa
- 55 ne zabim: razne barve in znamenja
visela mošnja vsakemu z vratú je,
očém njihovim prédmet dopadenja.
- 58 Ko blizu mi oko jih ogleduje,
glej! ena mošnja, vidim, ima leva,
ki modro slikan na rumenem dnu je.
- 61 In ko mi še naprej oko hiteva,
zagledam mošnjo rdečo, vso rubinjo,
z gosjó, ki bolj ko beli sneg odseva.

- 64 In eden, ki je modro, brejo svinjo
za grb imel na beli si mošnjici:
„Po kaj prišel si“ — djal je — „v to globinjo?“
- 67 Poberi se! Ker živ si še v resnici,
pa čuj: že prostor čaka Vitaljana,
soseda mojega, tu na levici!
- 70 Med Florentinci glej me Padovana!
Pogosto mi bijó v ušesa udarci
njih krikov: „Kaj ne bo še vzor-kristjana,
73 ki mošnjo sém privleče s tremi jarci?“
Skrivivši usta se z jezikom spači
kot vol, če liže nos si. — Jaz sè starci
- 76 sem bal muditi se, da ne razkači
se tisti, ki je malo djal ostati;
zató ostavim duše v njihnem plači.
- 79 Medtem je zvéri širokoplečati
na križ vodnik bil sél in še v daljavi
mi vpil: „Pogum sedaj in nič se bati!“
- 82 Po teh stopnicah pojdeva k nižavi:
jaz v sredi, ti pa vsedi tu pred mé se,
da rep nič žalega ti ne napravi.“
- 85 Kot bolezník, ki mrzlica ga trese
na štiri dni, da nohtje so mu blede,
in ves vzdrhtí, če senca javi kje se:
- 88 ták jaz po tej sem tresel se besedi;
a stid mi vžgal je glas njegov preteči
kot hlapcu gospodarjevi pogledi.
- 91 Ugnezdil sem med silnimi se pleči ...
že na jeziku: „Drži me!“ je palil
me klic, pa nisem mogel ga izreči.
- 94 A tisti, ki težkoče vse odvalil
mi bil doslej, me je objel z rokami
in stisnil, bržko zver sem zakobalil.
- 97 „Gerion,“ djal je, „hajd na pot zdaj z nami!
V ovinkih širnih zlahka idi v nižine!
Vsakdanje breme ni na tvoji rami.“
- 100 Odruga ritenski se od pečine,
kot se z obali barke topokrne:
čuteč, da prost je sredi prostornine,
- 103 se pa, kjer grod prej, z repom zaobrne
in kot jegulja z njim veslá; in plál je
si zrak sè šapami, ki podenj grne.
- 106 Težkó, če Faeton se hujše bal je,
ko vajete mu je spustila roka
(bil nebes, kot se vidi še, obžgal je!),
- 109 težkò, če Ikar, ko je vsled razmoka
bil ob voščeni siromak peruti
in ga oče: „Vozi prav!“ svaril otroka —
- 112 kot jaz sem se, ko mi okó začuti
da v zraku sem in ves razgled pogasi
temà mi, da je viden zmaj le ljuti.
- 115 Le-tá počasi plava dol, počasi ...
in jaz, da kroži, spušča se, po vzgoni
spoznam le vetra, ki z lasmi igra si!
- 118 Kar z desne — daleč več do dna biló ni! —
začujem slap, ki s strašnim šumom pada;
previdno se mi glava tjakaj skloni.
- 121 Sedaj pa me zagrabi strah prepada!
Preplašen stisnil se za vrat zveri sem:
zagledal ognje, krike čul sem jada.
- 124 In pokazale, kar prej videl nisem,
da v krogih gremo dol, so strašne bóli,
ki so se bližale od vseh strani sém.

- 127 In kot pri trudnem se zgodi sokoli,
da ptiča nič ne vidi niti vabe
in kliče mu sokolnik: „Kaj, že doli?“
- 130 in spušča se od utrujenosti, ogabe
v ovinkih sto, ki prej se bil kar sprožil,
in proč od mojstra sede, volje slabe:
- 133 takó Gerion naju je položil
na dno prav k vznožju stene obklesane;
in brž ko breme to je bil odložil,
- 136 je izginil, kot če pšica z loka plane.

Opombe: V. 1: Grški narodni junak Herkul je bil dobil mej drugimi nalogami tudi to od kralja Evristeja, da mu mora prignati prekrasno govedo Gerionovo. In tako se je Herkul napotil preko Italije v Španijo, odondod pa se je prepeljal na neki otok, kjer se je zviti Gerion radoval bogastva svojih čred. Po grški pravljici je bil Gerion velikan s tremi glavami in tremi trupli in tremi pari nog, v sredi pa je bilo vse to zraščeno. Herkul je velikana ubil ter po raznih nezgodah vendar srečno prignal vso čredo na Grško. — Dante si je bajeslovnega orjaka prikrojil po svoje: dal mu je človeško glavo — z izrazom največjega poštenjaka! — dve šapi, život zmaja, ves šarovit, samih koleščkov in vozlov, pa šiljast, strupen rep. Najbrže je na našega pesnika vplivala Apokalipsa sv. Janeza IX. 7–11, kjer se pripoveduje o kobilicah, ki bodo prišle iz prepada, podobne podkovanim konjem, z zlatimi kronami na glavi in s človeškimi obrazi... in njih zadki da bodo kot zadki škorpionov in strupena žela bodo v njih... Kako ji šiljasti rep služil! Nehote se človek spomni kače v raju. — V. 2: gore ... orožje, zid... t. j. slepar premaga vse ovire. — V. 6: kjer konec je stezici kameniti, t. j. kjer se končava nasip ob rečici Flegetontu, ki sta po njem stopala pesnika. — V. 15: križe-kraže... v izvorniku: nodi e rottele, t. j. vozli in krogi (ovinki): kajti slepar ne hodi ravne poti, temveč zvito, po ovinkih. — V. 16. nsl.: t. j. pisana pregrinjala (čilimi) Tatarov in Turkov nimajo bolj šarene osnove in votka (Einschlag im Gewebe) in slavna lidijska tkalka prtov, Arahna, ki je celo boginjo Minervo prekosila v tej umetnosti in bila zato za kazen izpremenjena v pajka (*η ἀράχνη*), ni znala tkati tako lepo pisanih prtov, kakor se je slepar Gerion znal lepega narediti in skriti pravo podobo z preslepljivo zunanostjo. — V. 21: o bobru so časih mislili, da z repom lovi ribe. — V. 22: med Nemci požeruhi (tra li Tedeschi lurchi) — to nelaskavo očitjanje je Dante dobil v Tacitu. — V. 34–75: Skupina oderuhov je ravno v sredi celega Dantejevega Pekla, ker je XVII. spev baš polovica od XXXIV. Želel bi si imeti metalca svetlobe, da bi dobro videli ta nesrečni skupek. **Kajti v tej peščici oderuhov tiče očetje modernega kapitalizma**, ki je v njegovi službi vsa protiverska politika, veda, umetnost, časnikarstvo in leposlovje. Moderni kapitalizem so namreč zarodili v XII. in XIII. stoletju italijanski trgovci, pred vsemi Florentinci, potem Benečanje, Genovežanje, Padovanci i. dr., ki so pričeli trgovati z Vzhodom, čigar bogastvo so Evropi odklenile križarske vojske. Ne dolgo in srednjeveško naravno gospodarstvo je začelo prehajati v denarno, ki je posameznikom nakupičilo neizmerna bogastva. — V. 59, 60: grb rodbine Gianfigliuzzi iz Florencije. — V. 62, 63: grb florentinske rodbine Ubriachi. — V. 64, 65: grb rodbine Scrovigni iz Padove. — V. 68: Vitaliano del Dente, bogat plemenitaš iz Padove, ki je tedaj (l. 1300.) še živel. — V. 72: vzor-kristjan (il cavalier sovrano) je Giovanni Buiamonte, najbolj zloglasen oderuh svoje dobe; l. 1300. je še živel, umrl pa nazadnje v bedi. — V. 101: topokrna barka, t. j. s topim

zadnjim koncem. — V. 104: zrak si je plal, prim. vodo poljem z roko, s korcem. — V. 105: podenj grne — prim. Pleteršnik: ljudstvo grne v cerkev. — V. 106: Solnčni bog Helij je bil izročil za en dan vajete solnčnih konj in voza sinu Faetonu, ki jo je pa brž zavozil in povzročil nebesni požar; Rimska cesta, so stari mislili, je nasledek požara. — Starodavni zrakoplovec Dedal se je dvignil na otoku Kreta v zrak s perutmi, ki jih je bil pritrdil z voskom; z njim vred je letel tudi sin Ikar z enakimi perutnicami. Toda ker se je vzdignil previsoko proti solncu (stari so mislili, da je tem topleje, čim više gremo proti solncu), se je vosek stopil in Ikar padel v morje. — V. 130: od gabe, t. j. ko se mu že vse gabi.

XVIII. spev.

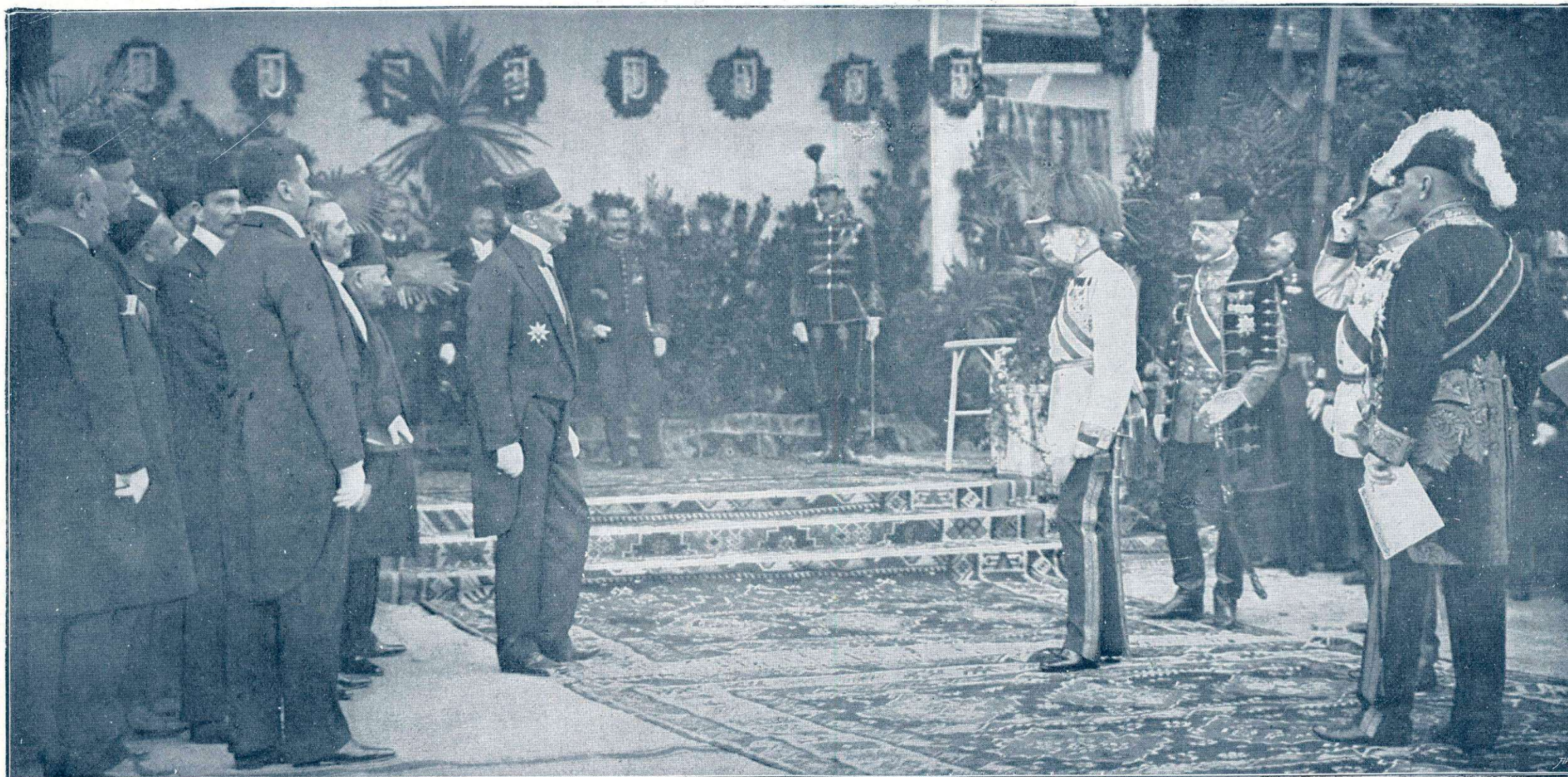
Pripomnja. Vseh naslednjih trinajst spevov (XVIII. do XXX.) je pesnik odmeril opisovanju osmega kroga Pekla. V tem krogu kaznuje Bog prevaro (ki še ni združena s kršitvijo zaupanja, fraudolenzia contro chi non si fida). Kako pa trpe varalice ali sleparji? Vsi na enem kraju? Nikakor ne, marveč ves ta krog (ki ga pesnik imenuje Zle kotanje ali Zle grape, Malebolge, kar pomeni pravzaprav Zle malhe, ker ital. bolgia = malha) se deli v deset v kamenita tla globoko vsekanih jarkov, grap ali kotanj, in sem noter je postavil pesnik grešnike tega kroga. Ves krog si moramo misliti kot veliko, okroglo, proti sredi nekoliko nagnjeno ravnico — vse sama skala; sredi nje se nahaja široko in silno globoko žrelo (kakor kakšen zidan vodnjak, n. pr. na kakšnem starem klosterskem dvorišču) in krog tega vodnjaka se vijo kotanje z vedno večjim obodom (kakor n. pr. če bi kolar pri kolesu napravil mesto enega deset platišč), katerih je deset, bolj ali manj globokih. A kako naj prideta pesnika preko teh globokih kotanj ali grap? Kakor drže iz platišča pri kolesu proti pestu prečke (špice), tako vežejo prvo kotanjo (z največjim obodom) z vsemi drugimi nekakšna rebra ali naravni mostovi; po teh mostovih torej stopata od kotanje do kotanje ter opazujeta trpljenje grešnikov v dnu spodaj ter govorita ž njimi.

Osmega kroga prva Zla kotanja: z vodniki (i ruffiani) [v. 1—66] pa zapeljivci (i seduttori) [v. 67 do 99] in druga Zla kotanja: lizuni (gli adulatori), tičeči v človeškem blatu (v. 100—136).

Tik pod strmo steno, ki visoko obdaja ves osmi krog, pričneta pesnika ogledovanje prve kotanje; ker gresta na levo, imata kotanjo seveda na desni. Kaj vidi naš pesnik notri v grapi? Dve dolgi procesiji dirjajočih nagih grešnikov vidi, ki jim je odmerjene vsaki samo pol poti, in sicer prihaja procesija, ki je bliže njemu, torej od „srede sem“, v smeri proti pesnikoma, druga pa, ki ima drugo polovico, „od srede dol“, teka v isti smeri ž njima. (Nekaj takega vidiš pri južni železnici: po enem tiru teko vlaki dol proti Trstu, po drugem gor proti Dunaju; Dante pa, ki še niso imeli železnic v njegovem času, primerja to modro razdelitev z ukrepom Rimcev, ki so o svetem letu (l. 1300.) Angeljski most, ki vodi iz mesta čez Tiberu k Sv. Petru, razdelili na podoben način.) V prvi procesiji, prihajajoči nasproti, so sami zvodniki, ki so za denar zavajali žene in dekleta v naslado drugih; med njimi je Venedico Caccianimico iz Bologne, ki je zvodil svojo sestro Ghisolo v hišo markiza d'Este. Sploh je zelo veliko Bolonjcev med temi rufijani (v. 22—66). Druga procesija je že bolj odaljena od

njiju, treba je torej stopiti na prvi naravni most, ki ga dosežeta, in z njega vrha opazuje Dante zapeljivce deklet in žen, ki so jih pa zapeljavali zase, sa svojo slo; med temi vidi starogrškega junaka Jazona (v. 67—99). — Preden stopita na most druge kotanje, že začujeta iz nje dna nekakšno kruljenje, nekakšno ritje z rilci in smrčki: lizuni, sladkači so, ki so pogreznjeni v človeško blato; prilizovali so se v življenju, naj ližejo pa še sedaj — blato! Mej temi spozna Aleksija Interminéi iz mesta Lucca in starorimsko vlačugo Taido (v. 100—136).

- V Peklu je kraj z imenom „Zle kotanje“,
sam kamen siv, ki kot železo seva;
takisto stena, s katero krog obdan je.
- 4 Prav sredi zle ravní široko zeva
globok lijak; kakó pa urején je,
šele, ko pride čas, naj pesem peva.
- 7 Ostali pas okroglo razprostrén je
prav od lijaka k steni kameniti
in v grap deset globokih razdeljen je.
- 10 In kot, da se zidovje grajsko štíti,
obdani z jarkov venci so gradovi,
ki vidiš jih okroginkrog se viti:
- 13 podoben vtis so delali ti rovi;
in kot od praga grajskega do kraja,
do jarka zadnjega držé mostovi:
- 16 takó iz stene rebro tu izhaja
pri rebru, obali sekajoč in jame,
prav do lijaka, ki njih konce spaja.
- 19 In tu sva se znašlà, ko naju z rame
Gerión je odložil; roka leva
me pevčeva zdaj spet voditi jame.
- 22 Odprè se očém na desni nova reva,
ker novih rabljev polna, novih bôli
je prva grapa, ki zdaj ób nji greva.
- 25 V nje dnu so grešniki letali goli:
od srede sém nasproti so dirjali,
so z nama šli, le brže, od srede doli.
- 28 Podobno Rimci o vélikem navali,
da laglje bi vrvénje šlo množíjce
čez most, so v svetem letu ukazali:
- 31 na eni strani zre vsem v grad obličje
in v Sveti Peter se korak pomiče,
po drugi pa nazaj in v smer, kjer grič je.
- 34 Na dnu rogate videl sem hudiče,
ki tu so kruto, tam na gnjusni skali
vihteli jim po hrbtih dolge biče.
- 37 Oj, kàk peté o prvem pokazáli
udarci so! Že drugega več niso,
že tretjega ne več pričakovali.
- 40 Ko dalje šel sem, srečale oči so
se z enim; jaz pa sem takoj izjavil:
„Poteze znane te mi iz prejšnjih dni so!“
- 43 Motriti ga želeč sem se ustavil;
vodnik takisto; in vsled dovoljenja
njegà sem par stopinj nazaj napravil.
- 46 A bičani je gledal v tla, bil mnenja,
da skrije s tem obličje sramežjivo.
Zaman! „Oko“ — dèm — „v tla naj zreti jenja!“
- 49 Če lice ni s potezami lažnjivo,
Venedico si ti Caccianimico!
Kakó pa prideš v lug, v to grez smradljivo?“
- 52 „Ne govorim“ — mi dè — „s slastjó veliko,
a sili govor tvoj me, jasen toli,
ki starega svetá mi vzbuja sliko.

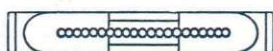

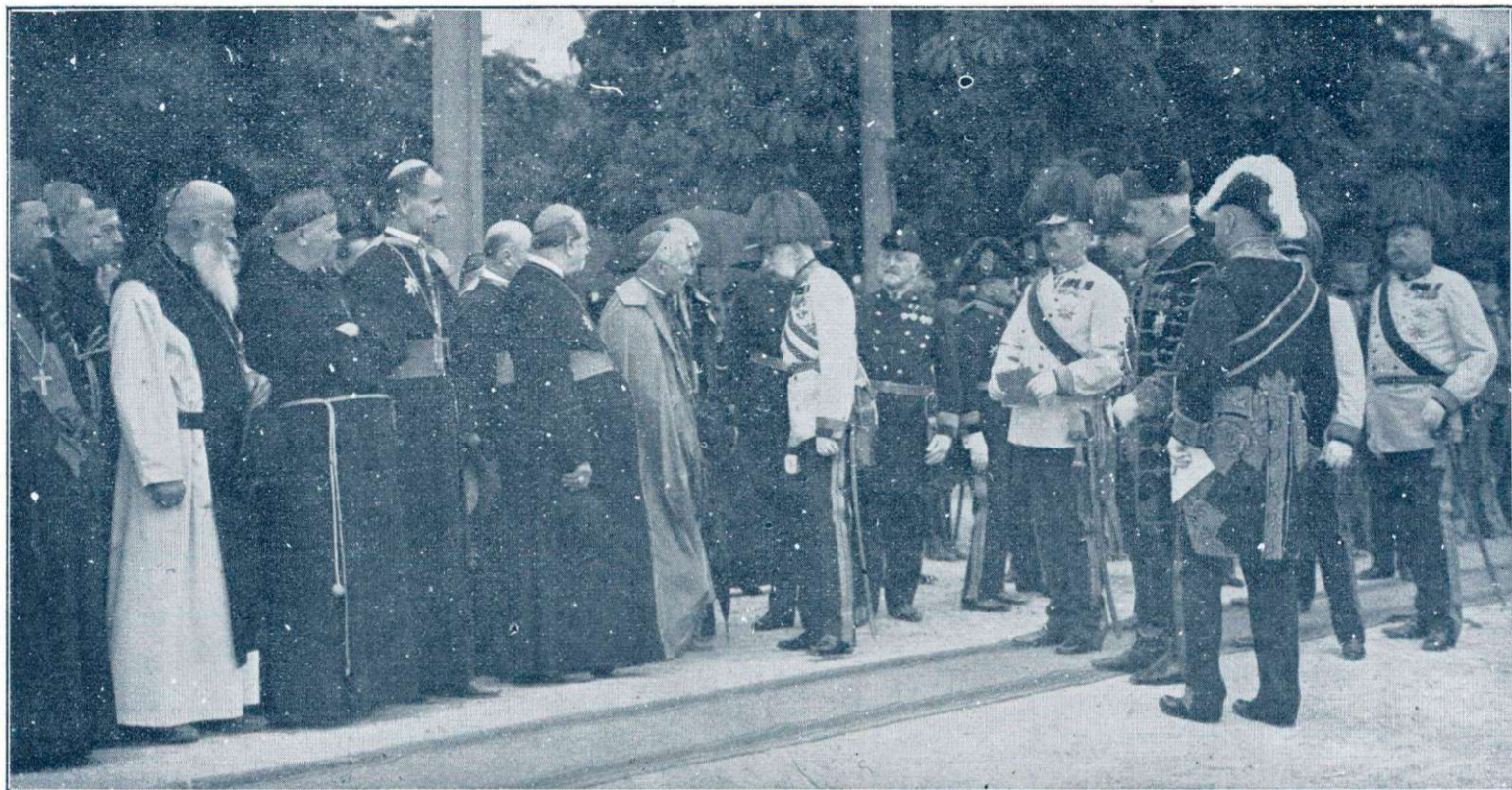
CESAR FRANC JOŽEF I. V BOSNI: NAGOVOR SARAJEVSKEGA ŽUPANA

55 Jaz sestri prigovarjal sem Ghisoli,
da hotnji je Markiza ugodila —
pa svet o činu baja naj karkoli!
58 Ni pa Bologna mene le rodila
v to bol! Z Bolonjci grapa je nastlana
in nima tega *sipavcev* števila
61 med Renom in Saveno zda poljana.
V dokaz besede naj moj jezik troši?
Mar ni bolonjska lakomnost ti znana?
64 Še je govoril, v hipu mu po koši
je pesem korobačeva zapela:
„Naprej zvodnik! Ni tukaj žensk po groši!“ —
67 Pridružim se vodniku spet; dospela,
ko nekaj sva korakov še storila,
do rebri sva, ki iz stene je molela.
70 Z lahkoto nanjo zlezla sva, stopila
in v desno se držeč sva na grebeni
od kroga večnega se poslovila.
73 Ko vrh rebri sva, na vzboklini njeni,
kjer spod prehod za trumo je tepeno,
mi dé vodnik: „Počakaj, pa okreni
76 oči še v drugo družbo, v zlo rojeno,
ki videla te ni še žalooka,
ker z nama prej imela pot je eno.“
79 Z mostú motril sem, s starega mu loka
trop z druge se strani mi bližajoči,
in korobač, kakó nad njimi poka.
82 Kar sam od sebe mojster se odloči
in dé: „Li vidiš onega orjaka?
Ni ene solze v bôli ne potoči
85 in liki kralj ponosno še koraka.
To Jazon je! Kolšanom ugrabile
so runo roke zvitega junaka.
88 Na Lemen so mu ladje pribrodile,
ko baš so ženske s krutostjo srdito
bilè vse svoje moške pomorile.
91 Tam z ljúbkanjem, z besedo čarovíto
Hipsípilo preslepil je dekleta,
ki žene varala bilà je zvito,
94 ostavil jo, ko čast ji bila vzeta:
za ta ga greh te vrste kazen tepe;
i za Medejo tepe ga osveta.
97 In kdor enake je koval naklepe,
je ž njim. — Dovolj o grapi pričujoči
in njih, ki v svoje stiska jih zaklepe!“ —
100 Ko sem po brvi, preko grap vodeči,
bil tam, kjer z bregom drugim v križ se vije,
na njem sloneč za drugi most se boči,
103 sem ljudstvo čul, ki v drugi grapi vpije,
s smrčki sopiha, in se vun razlega,
ko sámo se z dlanmi po obrazu bije.
106 Plesnjiva skorja oba pokriva brega,
ker par iz dna pošilja usedline;
in smrad se tu z očmi in z nosom krega.
109 V kotanji sámi take so vdolbine,
da tmè se ne razgrne z njih odeja
kot le z mostú, le z vrha mu vzbokline.
112 Ko tja dospeva, kjer vrhà je meja,
zagledam sence spodaj v takem blati,
kot iz stranišč človeških se odceja.
115 In ko po dnu z očmi pričnem iskati,
je eden dreka toli imel na glavi,
da nisem mogel mu stanú spoznati.

118 Zavpil je: „Kaj da pôgled tvoj gre slavi
za mano bolj kot drugimi grduhi?“
„Uzrl, če je spomin na slédi pravi,
121 sem te, ko so lasjé ti bili suhi;
Aleš si Interminéi, tvoj dom je Lucca;
zató pred vsemi te imam na muhi.“
124 Udari se po buči in zamuka:
„Moj jezik, nikdar ne laskanja siti,
je kriv, da móči v tej me grezi muka.“
127 „Ozró naj le naprej se še oči ti,
pogovor mojster moj nato prekine,
„in vjêmi z njimi brž obraz, dohiti
130 umazane in kuštrave dekline,
ki se z usranimi nohtovi praska
in zdaj počene, zdaj spet kvišku šine.
133 Vlačuga Tais je! Ko se polaska
nekoč jej ljubček: „Me imaš kaj rada?“
„Ah, in kako!“ mu z usnami pomlaska.
136 Zdaj dalje! Tu dovolj si videl jada!“

V. 28: Podobno Rimci ... v svetem letu (l. 1300.) je prišlo toliko romarjev v Rim, da so morali promet na Angelskem mostu urediti na tu omenjeni način; v grad t. j. Sant Angelo; kjer grič je, t. j. Monte Giordano. Ti verzi, 28–33, dokazujejo, da je bil tudi Dante med romarji l. 1300.; kajti drugače bi bil ta kipni popis nemogoč. — V. 50: Venedico Caccianimico iz Bolonje je pregovoril, kakor piše Benvenuto d'Imola, svojo sestro Ghisolo, da je ustregla sli markiza Azzo VIII. Estijana; s tem je bratu pripomogla do denarja in veljave. Eni sodobniki so vso krivdo pripisovali bratu, drugi sestri; in na to različno baje meri verz 57. V Peklu pa Venedico sam pripisuje vso krivdo sebi. Torej je bil Dante prepričan, da je brat zvodil sestro. Pesnik je to kočljivo zadevo lahko poznal bolj natanko, ker se je Ghisola baje pozneje omožila z nekim Niccolo degli Alighieri, njegovim sorodnikom. Pa tudi iz sramežljivega skrivanja grešnikovega se vidi, da je moral biti pesniku dobro znan. — V. 59: *sipavcev*: kakor imenujemo n. pr. primorske Hrvate ikavce, ker govore mliko m. mleko, tako nazivlje Dante prebivalce mesta Bolonje in okolice (med rekama Savena in Reno), *sipavce*, ker govore *sipa* m. sia (= bodi!). Zmisel: več je Bolonjcev tu v peklu, v tej kotanji, kot jih je pa živih sedaj. — V. 72: od kroga večnega, t. j. sedmega, pod čigar steno sta še malo prej hodila. — V. 86. nsl.: Znana je pravljica o Argonavtih. Ko je Jazon, vračajoč se domov iz Črnega morja, prijadral na otok Lemnos, so bile ondi malo prej ženske pomorile vse moške, samo mlada Hipsípila je bila zvijačno skrila svojega očeta. — V. 99: v svoje zaklepe, t. j. v svoje ječe. — V. 101: v križ se vije... nasipi med kotanjami in naravnimi mostovi, preko njih vodeči, se križajo. — V. 116: ital. vidi un col capo sì di merda lordo. — V. 117: t. j. da nisem mogel spoznati, ima-li na glavi tonzuro ali ne. — V. 118: pogled slavi, t. j. poželjivi od sla, prim. Pleteršnik: slav, a, o. — V. 122: Alessio Interminéi iz mesta Luke; ko je ta l. 1300. umrl, je bil ves njegov rod, ponašajoč se z odličnimi vodji Gibelinov in Belih, prognan iz Luke. O Aleksiju piše komentator Benvenuto d'Imola, da ni mogel izgovoriti besede, ne da bi se prilizoval. „Vsem se je lizal, vse je bož l, še celo dninarje.“ — V. 127–136: Vergilij opozarja tu Danteja na eno izmed tistih nesrečnih bitij, ki se ne neha niti v tem kraju bolesti, ko se praska od bolečin, koketno, zapeljivo obnašati (vstajanje in počepanje); to je Taida vlačuga (la puttana), ki govori o njej rimski kornik Terencij v III. činu komedije „Eunuchus“. (Dalje.)

CESAR FRANC JOŽEF I. V SARAJEVU: POZDRAV DUHOVŠČINE

Književnost.

Mladeničem. Prvi zvezek: Obramba vere. Spisal Anton Bonaventura, škof ljubljanski. V Ljubljani, 1910. Tisk Katoliške tiskarne. Str. 137.

Dekletom. Prvi zvezek: Krščansko življenje. Spisal Anton Bonaventura, škof ljubljanski. V Ljubljani, 1910. Tisk Katoliške tiskarne. Str. 85.

Neumorno delavni ljubljanski škof je izdal dve knjižici, s katerima hoče mladini pokazati pot do prave sreče, ki se da doseči po pravem življenju. Knjižica, ki jo naslavlja na mladeniče, je apologetične vsebine in podaja mladeničem nauke, s katerimi morejo sebe ohraniti modernega brezverstva, pa tudi nasprotnikom samim dokazati zmote in jim pokazati, da med vedo in vero ni nasprotja, ampak da prava znanost privede do vere. Knjižica dekletom pa obravnava moralne nauke in hoče odvrčati od pregreh, katerim se mladina vdaja v svojo lastno pogubo. Beseda škofova je odkrita in jasna, prožeta od ognja notranjega prepričanja in od ljubezni do mladine, ki jo hoče z vso vnemo voditi po poti pravega krščanskega življenja. Kdor išče resnice in stremi po poštenosti, bo prav razumel ta apostolski glas, nasprotoval mu bo le oni, ki se čuti — prizadetega in se vedé ustavlja resnici.

Dr. E. L.

Učna knjiga francoskega jezika za srednje in njim sorodne šole. I. Spisal Friderik Juvančič, c. kr. profesor. V Ljubljani 1910. Založila Kat. Bukvarna. Tiskala Kat. tiskarna. — Kakor za stoletni spomin prve in doslej edine V. Vodnikove slovenske francoske slovnice¹ je izdal marljivi profesor Juvančič svojo Učno knjigo francoskega jezika. Pisatelj je strokovnjak v francoščini pa tudi v metodiki

in didaktiki modernojezikovnega pouka.¹ Zato je njegovo delo urejeno kar najpraktičneje. Knjiga ima pet oddelkov: I. Glasoslovje in pravopis. II. Berila. III. Vokabular. IV. Slovnica. V. Slovar. — Glasoslovje je prirejeno po metodi francoskega fonetika abbè Roussetota, ravnatelja pariškega fonetičnega zavoda, čigar učenec je bil pisatelj za časa svojih pariških študij. Lahko umljiva, za Slovence prirejena transkripcija, ki podaja natančno francosko izreko, omogoča vsakomur umevanje dosti težavnega francoskega glasoslovja. — Berila nudijo učno snov po induktivni poti, so vse skozi zaokrožena in tako prirejena, da vzbujajo zanimanje. — Vokabular ni samo seznam neznanih izrazov, ampak popolna preparacija za natančno umevanje beril; obenem uvaja v slovniški del. — Slovnica pove nakratko vse, kar je treba znati na prvi stopnji pouka. — Slovar vsebuje vse v knjigi rabljene francoske izraze. — Tako je ta knjiga zelo primerna ne le za pouk v šoli, marveč tudi za privatni in samopouk. Potreba in omika zahtevata, da se vsak izobraženec seznanja kolikor toliko s francoščino. Zato bodo Slovenci radi posegli po tej učni knjigi, spisani v lepem domačem jeziku. — Oprema knjige je naravnost sijajna in se vidi, da založnica, Kat. bukvarna, ni štedila pri njej in da se je tiskarna potrudila kar, se je največ mogla. Zato je tudi cena knjige (v platno vezan izvod K 2'50) nizka. —

Dr. M. O.

V založništvu Katoliške Bukvarne so izšle še naslednje slovenske knjige za srednje šole:

Stroj Alojzij, **Liturgika**, s 40 slikami. Vezana K 1'40.

¹ Pozhetki gramatike to je pismenosti francoske gospoda Lhomonda. Lublana 1811.

¹ Prim. brošuro: Pouk francoščine in modernih jezikov sploh. Spisal Fr. Juvančič, c. kr. profesor. Ponatis iz „Pedagoškega letopisa“ za leto 1909. V Ljubljani 1909. Natisnila Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

Svetina dr. Ivan, **Katoliški verouk** za višje razrede srednjih šol. Prva knjiga: Resničnost katoliške vere. Vezana K 2'80.

Pečjak dr. Gregorij, **Katoliški verouk** za višje razrede srednjih šol. Druga knjiga: Resnice katoliške vere. Vez. K 2'80.

Pajk Milan, **Zemljepis** za srednje šole. I. del, s podobami. Vez. K 1'80.

Matek, **Aritmetika in algebra** za četrty in peti gimnazijski razred. Vez. K 3'20.

Matek-Zupančič, **Aritmetika in algebra** za šesti, sedmi in osmi gimnazijski razred. Vezana K 2'80.

Matek-Mazi, **Geometrija** za četrty in peti gimnazijski razred. Vez. K 3'30.

Matek, **Geometrija** za šesti, sedmi in osmi gimnazijski razred. Vez. K 3'—.

Matek-Zupančič, **Aritmetika in algebra** za višje razrede realke. Vez. K 5'30.

Matek, **Geometrija** za realke.

Mazi, **Geometrijski nazorni nauk** za prvi razred srednjih šol. S 44 slikami. Vez. K 1'—.

Mazi, **Geometrija** za drugi razred srednjih šol.

Novak Fran, **Slovenska stenografija**. Prvi del. Korespondenčno pismo. Druga, novo prirejena izdaja. K 3'—.

Tominšek dr. Josip, **Grška slovnica**. Vez. K 3'—.

Tominšek dr. Josip, **Grška vadnica**. Vez. K 3'50.

Dokler Anton, **Slovarček** k izbranim Ovidijevim pesmim Sedlmayerjeve izdaje. Vez. K 1'80.

Koritnik Anton, **Slovarček k I., II. in III. spevu Ilijade**. 80 vin.

Južnič Rudolf, **Slovarček k I. in II. knjigi Vergilove Eneide** in k izbranim pesmim iz „Georgica“ in „Bucolica“.

Jezovšek Fran, **Besede in rekla**, namenjena učencem, ki se pripravljajo na čitanje sedme knjige Herodotovih zgodopisnih raziskavanj.

Dokler Anton, **Komentar k Ciceronovim govorom proti Katilini**.

Bäbler, **Kemija in mineralogija** za IV. razred realk.

Herle, **Kemija in mineralogija** za IV. gimnazijski razred.

Vsa ta izdanja so veliko delo naših srednješolskih profesorjev, ki ga je treba beležiti. Posebne zasluge za pridno spisovanje slovenskih učnih knjig za srednje šole ima „Društvo slovenskih srednješolskih profesorjev“. O nekaterih posameznih, doslej izišlih knjigah prinesemo še strokovne ocene. *Dr. M. O.*

Canti Jugoslavi. Versioni dal Serbo-Croato-Sloveno-Bulgaro di Giovanni Kušar. Volume I. Con prefazione. Rocca S. Casciano. Lucinio Cappelli, editore, librario di S. M. la Regina Madre. — Prevajalec je smatral za potrebno, da kot uvod prevodom iz raznih jugoslovanskih pesnikov poda pregled njihovega literarnega gibanja. A kar tu čitamo, je vse kaj drugega, nego objektivna literarna ali kulturna slika. Kušar je napisal v tonu italijanskega framasonskega časopisja tendenciozen članek, čigar edini namen more biti le poniževanje katolicizma in proslava onih idej, ki v Franciji pod pretvezo svobodne misli najhuje tira-

nizirajo človeško vest in vandalsko uničujejo kulturne in zgodovinske spomenike, idej, ki se pojavljajo tudi v Italiji in ki jim bo Kušarjev spis, ako ga bo italijanska književnost vpoštevala, le dobrodošla pomoč v tem olikanega stoletja nevrednem boju.

Kušar se najgloblje klanja Italijanom, zato pa ne stedi s poniževalnimi sodbami o svojih lastnih rojakih. On se čuti eno z italijanskimi manzinijanci, a z največjim sovraštvom piše proti svojim rojakom, ki se drznejše biti drugih misli, nego so kričeče tolpe novodobnih „svobodomiselcev“.

Literarni essay, ki ga podaja Kušar, je znanstveno brez vsake vrednosti in mora napolniti čitatelja s popolnoma napačnimi pojmi. Giovanni Kušar je čital razne monografije in sestavil po njih jako svobodno svoj spis. Za resnico mu ni bilo mnogo mar; da je le dobil dovolj priložnosti, zabavljati čez katoliški „obsurantizem“ in očitati Cerkvi najrazličnejše zločine, pa je bilo zadoščeno temu njegovemu vse prej nego estetičnemu čuvstvu. O jezuitih na primer piše toliko, da mora čitatelj misliti, da hodijo ti „figli degeneri“, kakor jih zove, neprenehoma z bodali in plamenicami okoli, da uničujejo književnike in njihova dela. Kušar si kar izmisli stvari, ki nam še niso bile znane. Nadolgo seveda pripoveduje, kako so jezuiti žgali knjige, potem jim pa priloži še eno: Leta 1774. so baje jezuiti nalašč zažgali v Ljubljani celo knjižnico, da bi ž njo vred uničili vso slovensko literaturo! Da so ravno jezuiti gojili kot izvrstni učitelji znanost, z največjo skrbjo shranjevali literarne zaklade, tega pač Kušar ne ve, a če bi tudi vedel, ne bi zapisal. Ali da si kar izmisli tako gorostasnost, to je pa vendar preveč. Če bere kak laški anarhist Kušarjevo razpravo, mora tako zbesneti, da vrže vsaj eno bombo v kako cerkev ali v kak samostan. Kaj vse Kušar ne ve! O Gregorčiču pripoveduje, da so vsem vernikom prepovedane Gregorčičeve pesmi in da so jih duhovniki s prižnic in v spovednicah obsodili kot sakrilegične. Tako besni Kušarjeva fantazija. Pri Prešernu je pa zabredel v smešnost. Seveda je tudi Prešerna moril „klerikalizem“, ki je tudi Julijo Primicovo in Prešernovo sestro Katro dobil v svojo oblast. Kaj nam ve Giovanni Kušar povedati? Primicova Julija je svoje reakcionarno stališče proti svobodnimiselnim nazorom Prešernovim kazala s tem, da je v liste, na katerih ji je pošiljal Prešeren svoje umotvore, zavijala kranjske klobase — le rinomate saliccie della Carniola — ter jih v zasmeh umetnosti pošiljala svojim prijateljicam! Prosimo, da literarni zgodovinarji tega ne pozabijo! Prešernova sestra Katra pa je, od fanatizma prevzeta, baje požgala ne le rokopisov pesnikovih, ampak tudi vse njegove knjige. Sploh ima Kušar velikansko veselje nad požiganjem, kakor učenci Ferrerjevih šol, ki so ravnokar na Španskem s požiganjem cerkva in samostanov pokazali podobne instinkte.

Zadostuj to o Kušarjevi prozi!

V prevodih se giblje precej prosto. Za zgled kar prvo kitico Prešernove „Luna sije“:

Splende la luna,
battono l'ore
tarde alla torre della città,
ma dall'angoscia
ch'ange il mio core
non dormo e pace l'anima non ha.

Italijanski jezik je poetičen in muzikaličen že samnasebi, zato se dobro čita, tudi kar ni s posebno spretnostjo preloženo. Če čitamo:

Nel giardino cantando guiliva,
mazzolini di fiori intrecciava,
e quand' egli a trovarla veniva
arrossiva, confusa e tremava

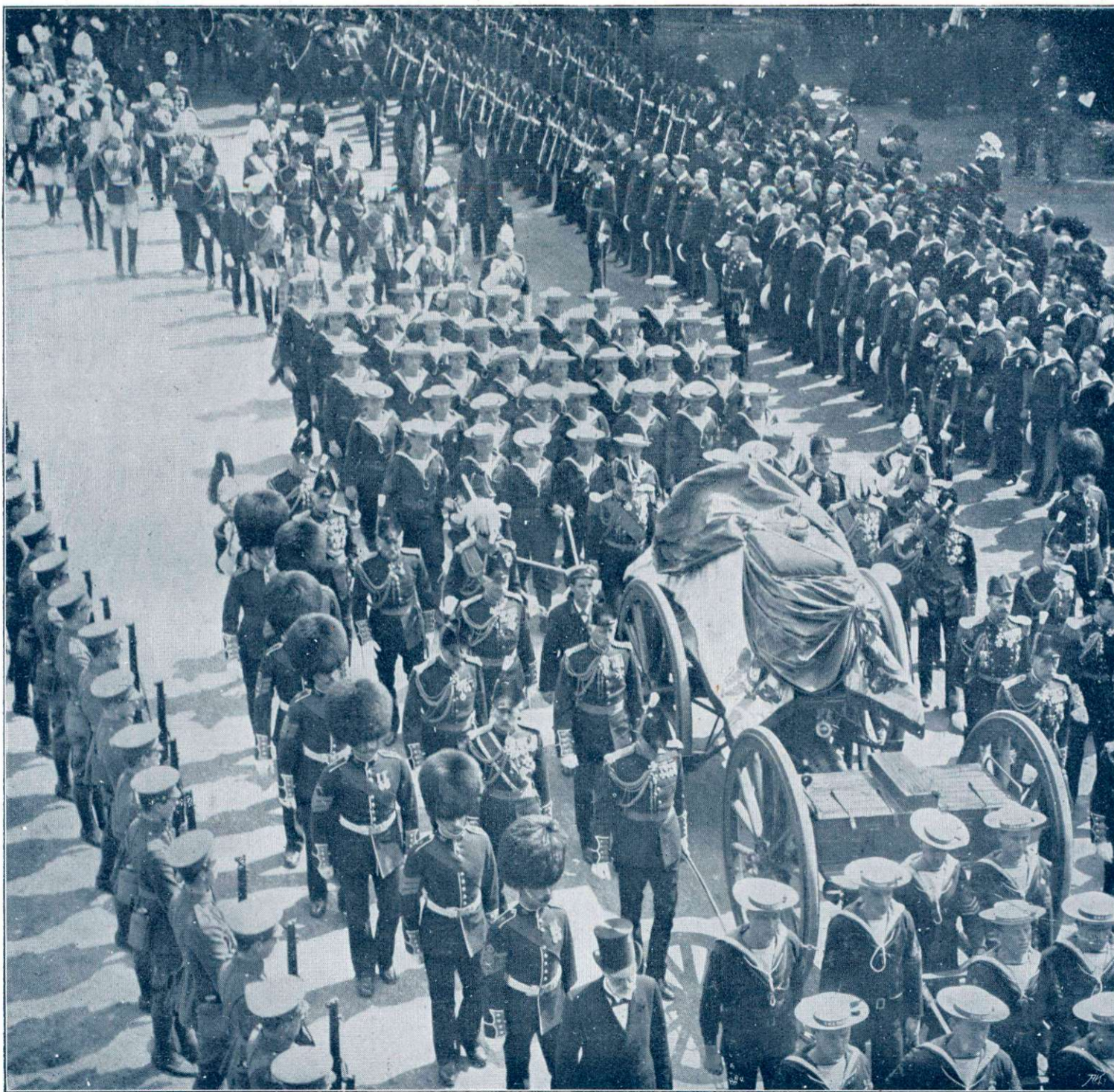
pač ne čutimo, da je to prevod Gregorčičeve pesmi „Njega ni!“ Koliko krajše in živeje je to Gregorčič izrazil v svoji nedosežni dikciji!

Sicer pa so prevodi Kušarjevi boljši od njegove literarnozgodovinske znanosti. Škoda, da dobe Italijani antologijo jugoslovanskih pesnikov s tako napačno tendenco!

Dr. E. L.

Plitvička jezera i njihova okolica. Spisal profesor Dragutin Franić, Zagreb 1910. XVI+438. — Jako težko nalogo je prevzel profesor Franić, spisati geografsko delo za lajika in znanstvenika. Reči moramo, da jo je prav dobro rešil. V knjigi imamo vsako najmanjše vprašanje, tičoče se tega bisera

hrvaške zemlje, obdelano uprav temeljito. Razporedba je tudi dobra. Pelje nas najprvo od vseh strani do jezer, jih splošno opiše glede prirodne veličastnosti, vetrov, klime, vremena, padavine, zdravja, športa itd. za vsakega razumljivo, in nam poda potem natančno sliko vseh šestnajsterih jezer — toliko jih našteje on, pristavi pa, da jih štejejo drugi do 25. Pri vsakem je posebej opisana lega, okolica, obseg, boja vode, pritoki, odtoki itd. Za geografa je posebno zanimiv odstavek o slapovih Plitvice in Korane ob koncu dolge jezerske črte, potem sestavka o geološki gradnji in fizikalnih pojavih; da moremo to razumeti, nam opiše v posebnem poglavju nastajanje Krasa, njegove lastnosti in posebnosti. Pri tem se ozira seveda v prvi vrsti na znanstvena raziskavanja, a za lajika je vpletenih vse polno črtic, zgodbic, ljudskih pripovedk itd., da nas čitanje nikdar ne utruji, ampak z zanimanjem sledimo krasnim izvajanjem. Naravoslovec dobi v knjigi cel odstavek o favni in flori, narodnogospodarskim razmeram posveča pisatelj posebno pozornost, vneto zagovarja pogozdovanje Krasa, se rad

POGREB KRALJA EDVARDA VII.: RAKEV NA LAFETI S SPREMSTVOM VLADARJEV

mudi pri prebivalcih kraške Like in nas seznanja z njihovimi običaji i. dr. Koncem knjige nam poda zgodovino raziskovanja in upoznavanja jezer. Literatura, ki jo je uporabil, ima poseben odstavek. Nad vse hvalevredno je, da se je oziral na moderni čas, na svetovni promet, da nam je opisal vse, kar more zanimati turista, izletnika in letoviščarja: izprehode, prenočišča, društveni hotel itd.; še celo cene prenočišč, vožnje itd. so označene tako, da mora knjiga zadovoljiti vsakogar in se more tudi v tem oziru kosati z najboljšimi potopisnimi deli. Zemljevid ni prav uvezan in pri manjšem preglednem zemljevidu bi se morala opustiti nazivanja Klagenfurt Villach, Graz itd. Posebno diči knjigo neizmerna ljubav do hrvaške domovine,

ki nam odseva iz vsakega odstavka, iz vsake besede. Kdor z zanimanjem čita posamezna poglavja, ta mora vzljubiti te bajnokrasne kraje, „biser, kojim se Hrvatska ponositi može“, to „evropsko posebnost“, „jedinostvenu ljepotu božje prirode“, kraje, o katerih pravi sloveči potopisec Maier: Mislil sem, da me nič več na svetu ne more iznenaditi, a Plitvička jezera so me. — Ko bodo prometne zveze boljše, bodo gotovo tudi Slovenci radi pohitevali v to oazo največje naravne lepote in razumeli pisatelja, ako, prevzet ljubezni do te posebnosti hrvaške domovine, vzklikne: „Da, tako što lijepo i veličajno nema nigdje više v svijetu. Taj dragulj pripada Tebi, Tebi, jedina ljubljena Hrvatska, moja domovino!“

Dr. V. Š.

To in ono.

Šolski koncerti „Glasbene Matice“.

„Glasbena Matica“ prireja k sklepu vsakega šolskega leta javen šolski koncert, v katerem nastopajo boljši gojenci z uspehi svojih glasbenih študij. Letos je Matica priredila celo tri šolske koncerte, ker število učencev narašča od leta do leta, in uspehi nič manj. Šolski koncerti so se vršili dne 9, 13. in 15. junija v veliki dvorani „Uniona“ in so jo vsakikrat napolnili z izbranim občinstvom. Gojenci „Glasbene Matice“ so nastopili večinoma na klavirju, dalje v petju, violini in flauti. Produkcije gojencev so pokazale, da je glasbeni pouk v najboljših rokah, da je poučna metoda prav dobra, da so gojenci nadarjeni in marljivi, da se znajo vglobiti v duha skladb, se ne ustrašijo tehničnih težkoč, marveč razumno in pogumno izvajajo naloge, ki so jih prejeli od svojih učiteljev.

Nastopili so gojenci iz pevske šole koncertnega vodja g. M. Hubada, g. Gerbiča; iz klavirske šole gospdč. Prelesnikove, gg. Gerbiča, Vedrala in Pavčiča; iz violinske šole g. Vedrala in iz šole g. Breznika za flauto.

V petju so se posebno izkazali: Emil Rumpelj, Leopold Kovač, Pavla Tominšek, Pipa Tavčarjeva, Ivanka Hrast, zlasti Pavla Bole. V klavirju: Viljem Ločnik, Albin Dežela, Ciril Ličar, zlasti Janko Ravnik; potem Jela Jelačin, Filipa Zupančič, Vida Lapajne, zlasti Mara Kabaj in Danica Kobler. V flauti Rajko Stojec; na goslih zlasti Viljem Ločnik in Ivan Trost. Proizvajanja Pavle Bole in Ivana Trosta so bila naravnost dovršena in so presegala pojem šolskega koncerta.

Taki glasbeni javni izpiti so jako koristni; mladina se vadi javnega nastopa, navdaja jo nekak umetniški ponos, brez katerega itak ni višjega poleta, in občinstvo, zlasti sorodniki gojencev, se prepričajo o njihovem glasbenem napredku. Ako je poleg vere dobra glasba najvišja postojanka kulture, tedaj smemo po uspešnem delu „Gl. Matice“ soditi, da Slovenci v kulturi niti najmanje ne zaostajamo za drugimi narodi.

P. H. S.

09650

Nadžkof Milinović.

„Dom in Svet“ prinaša sliko barskega nadškofa Milinovića, kateri pridamo nekatere životopisne črtice. Milinović se je rodil dne 24. februarja 1833. v selu Lovreč v Dalmaciji. Šolal se je osem let v Sinju, vstopil v frančiškanski

red in po dovršenih modroslovnih in bogoslovnih študijah tri leta supliral na sinjski gimnaziji. L. 1862. je bil poslan na dunajsko vseučilišče proučavati filologijo, zgodovino in geografijo. V filologiji mu je bil učitelj slavni naš rojak Miklošič, ki je zelo ljubil Milinovića in ga tudi obiskoval.

NADŠKOF MILINOVIĆ

Po dovršenih izpitih je bil dolgo vrsto let gimnazijski profesor in pozneje tudi ravnatelj, ljubljen in spoštovan od tovarišev in učencev. Znal je namreč krasno spajati avtoriteto učitelja s pravo očetovsko ljubeznijo. Ob nedeljah in zlasti v postu je pridigoval po raznih krajih z velikim uspehom, marljivo tudi pisateljval in časniki so prinašali

marsikatero zanimivo in učeno zgodovinsko razpravo izpod njegovega spretnega peresa

Ko je sveta stolica sklenila s kneževino črnogorsko konkordat, je postal o. Simeon Milinović barski nadškof in primas Srbije; dne 7. novembra leta 1886. ga je v Rimu posvetil kardinal Simeoni v navzočnosti mnogih kardinalov in redovnega generala, papež Leon XIII. pa ga je takoj po posvečenju pozval k sebi, mu obesil lastnoročno krog vratu dragoceno zlato verižico s križem in mu dejal slovesno: „Križ naj diči tvoje prsi in naj ti bo v spomin moje posebne naklonjenosti; s tem darom te počašča Leon XIII.“

Prišedši v Bar je našel skrajno žalostne razmere, toda oprt na božjo pomoč in na svojo posebno zavetnico Marijo, katero je otroško častil od mladih nog, je v kratkem postavil enajst cerkva, med temi katedralko v Baru, ne sicer sijajno, a vendar jako dostojno in prijazno. Vsako leto je obiskoval župnije po skalnatih gorah, učil, birmoval, navduševal duhovnike za sveti poklic, tolažil in bodril vernike. Rad je obiskoval vernike, raztresene po visoki, skalnati Črni gori, a pota, ta so ga močno zmučila zlasti v zadnjih letih.

Ves narod se je zatekel k njemu, katoličani, pravoslavni in mohamedanci; vsi so ga zvali: „naš biskup“. Cela knežja rodbina je spoštovala in ljubila nadškofa in ga večkrat obiskavala. Sprejel je v svojo gostoljubno hišo tudi italijanskega kralja in kraljico Heleno, katero je on sam pripravljaj za prestop v katoliško vero. Črnogorski knez je dostikrat pri njem iskal sveta in ga slušal, obsipal ga je z odlikovanji, in tudi ruski car mu je poslal visok red.

Zadnja leta je hodil v slatinsko zdravilišče in na povratku v svojo stolico se je rad pomudil pri sobratih v Ljubljani. Večinoma je nosil redovno obleko, škofovsko le ob posebnih prilikah. Spomladi je opasno obolel, knez mu je poslal svojega lastnega zdravnika, toda ni bilo več pomoči, umrl je dne 24. marca, objokovan od celega črnogorskega naroda. Truplo je ostalo izpostavljeno celih pet dni in ves narod je prišel po slovo od „svojega biskupa“. Pri pogrebu, ki ga je vodil škof Uccellini z 22 duhovniki je bil navzoč mnogo-brojen narod, vojaštvo, dva ministra, konzuli, svečeništvo, pravoslavno in mohamedansko, in v imenu kneza prestolonaslednik. Tako je poslavil črnogorski narod moža, ki mu je posvetil vse svoje moči.

P. H. S.

059630

Literaren slučaj.

Dne 27. majnika leta 1768. so kraljevski igralci v Parizu prvič predstavljali Sédaineovo komedijo v enem dejanju in v prozi „Gageure imprévue“ (Nenadna stava), ki ima naslednjo vsebino:

Markiza de Clainville se silno dolgočasi; dan je deževen, njen mož je odšel na lov, obiskov ni, in markiza ne ve, ali bi delala, ali igrala, ali pisala, ali napravila kako neumnost. Slednjič se odloči za neumnost. Z balkona opazi, da gre mimo gradu tuj častnik, ki jo pozdravi. Markiza takoj pošlje služabnika za njim, da ga poprosi, naj blagovoli za trenutek vstopiti. Ko začudeni gospod Détiulette pride, ga markiza sprejme tako-le: „Kaj, gospod baron! Vi greste mimo mojega gradu, ne da bi me počastili . . . Ah, gospod! . . . Ah, koliko Vas moram prositi odpuščanja: imela sem Vas za nekega sorodnika svojega moža in Vas zato prosila, da vstopite za trenutek. Mislila sem ga ozmerjati in sedaj se moram sama opravičevati . . . Ah, gospod! . . . Ah, kako mi je hudo, da sem Vas trudila zastonj!“ Nato ga povabi na kosilo, a ko

sta v najživahnejšem pogovoru, pride markiz z lova. Markiza ga sliši, in ker ve, da pojde naravnost v njeno sobo, zaklene gospoda Détiulettea v sosednji kabinet ter vtakne ključ v žep. Njen načrt je gotov: rešiti hoče sebe in svojega obiskovalca ter se obenem maščevati nad markizom, ki se je drznil reči, da žene obvladujejo le slabotne duhove.

Markiz vstopi in pripoveduje svoji ženi o lovu, obsipava je s ploho strokovnih izrazov. Strokovno besednjaško znanje je sploh njegova moč in njegov ponos. Markiza porabi to priliko, da takoj izvrši načrt. „Vedno se čudim,“ mu pravi, „Vaši razkošni množici besed. Me žene mislimo, da znamo francoski, a smo v resnici zelo nevedne . . . Jaz sem ravnokar gledala tale vrata in si rekla: Vsak košček železa, iz katerega so sestavljena, ima gotovo svoje ime; in vendar bi jaz ne znala imenovati niti enega.“ Markiz se pohvali, da bi mogel naštetih vse železne sestavine sobnih vrat, in stavi s svojo ženo za dvajset louisov, da ne bo izpustil niti ene malenkosti. Nato jih narekuje služabniku vse, od prve do zadnje, a pozabi najnavadnejšo — ključ. Markiz je stavo izgubil in markiza postane predrzna; mirno mu pripoveduje, kako se je dolgočasila med njegovo odsotnostjo in kako je povabila, da prežene čas, tujega častnika v grad. Delal mi je najbolj laskave poklone; porabil je vsako priliko, da mi pokaže, kako sem mu po godu, ter se je celo upal to tudi povedati; morebiti je že po naravi drzen z ženskami ali pa mi je morda bral v očeh radost, ki mi jo je delala njegova navzočnost . . . Toda v trenutku najbolj živahne zabave ste Vi prišli domov in jaz sem imela komaj toliko časa, da ga zaklenem v tale kabinet, kjer sedaj čaka.“

Markiz zbesni ljubosumnosti in zahteva ključ, a markiza ostane mirna: „Predvsem Vas prosim, da mi izplačate stavo, ker ste jo izgubili . . . Pozabili ste imenovati ključ . . . Kar se tiče tistega ključa, ki ga zahtevate, glejte, gospod tukaj je; odprite kabinet, odprite sami, pregledajte vse, a prisodite mi toliko bistroumnosti, da ne bom tako bedasta in Vam pripovedovala, če bi že bila tako predrzna in res koga skrila.“

Markiz je zmeden, presenečen in prosi ženo na kolenih odpuščanja. Ko odide iskat denar za izgubljeno stavo, odpre markiza kabinet in izpusti gospoda Détiulettea po stranskih stopnicah iz gradu. —

To je v glavnem vsebina enodejanke, kakor je že razvidno iz naslova samega. Vpletenih je še nekaj intrig v duhu in po modi XVIII. stoletja, a so sicer za igro brez pomena.

Med „Vinjetami“ Ivana Cankarja je najti tudi srbsko noveleto z naslovom „Jadac“ (Stava), ki pripoveduje naslednjo dogodbo:

Nekje zadaj v piščancu se nahaja kost, ki ji Srbi pravijo „jadac“. Prijatelja, ki primeta to kost vsak pri enem koncu in jo razlomita, sta s tem stavila; nobeden ne sme ničesar sprejeti od drugega, a da ne reče: „Znam za jadac.“ Ako pozabi na stavo in molči, je izgubil.

Tako lomi lepa Lejla s svojim možem Perom Josimovičem jadac za Bukičevo vilo, ki si jo je že dolgo želelo Lejliino srce, a zastonj, kajti njen mož je skop. Toda Pero Josimović je tudi dolgočasen in tako se zgodi, da se črne oči zagledajo v mladega trgovskega pomočnika Rada Milovanovića, ki se včasi ob večeru sprehaja pod njenim oknom, a je tako bedast, da ne razume govorce Lejlinih oči. Torej mora Lejla sama k njemu; napravi se v trgovino žida Gavra Nahmijasa, kjer služi Rado za pomočnika, razgleduje bogate jutrove tkanine in pusti na skrivnem Radu niz biserov. Rado Milovanović slednjič razume in pride k Lejli v vas.

Toda tedaj zasliši Lejla korak svojega moža. Pero Josimović je bil v kavarni, kjer mu je neki prijatelj razodel,

da ga žena vara, in hiti domov, da se maščuje. Lejla naglo skrije Rada v omaro ter vtakne ključ v nedrije. Njen mož pridre v sobo, in hoče odpreti omaro in Lejla mu prostovoljno izroči ključ. V ljubosumnosti je Pero Josimović pozabil na stavo, toda Lejla zakliče: „Jadac!“ Bukičeva vila je njena, mož je stavo izgubil. Pero Josimović pomisli, da je vse le zvižaja, zakolne in leti v kavarno nad prijatelja, ki ga je nalagal. Lejla pa ima vilo in ljubimca. —

Ivan Cankar pristavlja, da se tako živi na slovanskem jugu.

Cankarjeva novela je brez dvoma boljša od Sédaineove komedije, toda obedve sta si na las podobni. Celo v malenkostih. Nit za nitjo se obadva dogodka enako zapleteta in razpleteta; človeku se nasilo vriva misel, da si „Nenadna stava“ in „Jadac“ nista tuja.

Ali je mogoče, da nastaneta dve stvari, ki sta si tako slični, neodvisno ena od druge. Absolutno je mogoče, a moralno je nemogoče. Najti dejanje v komediji in v drami je tako nenavadno, nevsakdanje, da bi se težko porodilo v dveh glavah obenem, ter vrhutega močno diši po Parizu in po osemnajstem stoletju. Res je stava malo izpremenjena ter v noveli posrbljena, a kljub temu nam je težko verjeti, če Cankar pravi, da se tako živi na slovanskem jugu.

Z druge strani je tudi moralno gotovo, da Cankar ni nikoli bral Sédainea, kajti sedaj ga ne bere nihče več, če ga ne mora, in čas, ko so nastajale „Vinjete“, ni bil zelo naklonjen polstrohnelim klasikom. Jaz vrhu tega tudi slučajno vem, da je Cankar slišal pripovedovati povest o jadcu kot dogodbo, ki se je v Srbiji res primerila, ter jo potem vestno zapisal. Resnica bo to, da je njegov poročevalec dejanje natančno poročal, a mu podteknil istinitost ter da izhaja iz Sédaineove igre, ki je bila v Srbiji po razmerah prikrojena.

To ni tako zelo nemogoče, če pomislimo, kako močno je slovela francoska komedija ob koncu XVIII. stoletja. Sédaine je bil najboljši Beaumarchaisov sodobnik. Beaumarchais je pa takrat nenavadno hitro osvajal tudi tuje odre. Značilno je, da je njegovo dramo „La folle journée ou le mariage de Figaro“, ki se je prvič predstavljala leta 1784., Anton Linhart izdal, po slovensko prikrojeno, že štiri leta pozneje (1790). Že to priča, kaj je bila tedaj francoska komedija Evropi. In Sédaine ni bil v tehniki nič manj spreten od svojega tovariša, tako da bi ga mogli imenovati Scribeja XVIII. stoletja, zlasti če še vpoštevamo zanemarjenost njegove forme. Sédaineovo mojstrsko delo „Philosophe sans le savoir“ (1765) sta Diderot in Pariz navdušeno sprejela in razumljivo je, da so njegove igre krožile tudi po drugih odrih.

Med malimi slovanskimi plemeni drama slabo napreduje in zato si pomagajo, zlasti v začetku, s prevodi. To vlogo je imela pri nas n. pr. „Slovenska Talija“, ki je tudi prinesla več francoskih prevodov. Mogoče je in zelo verjetno, da je „Nenadna stava“ prišla v Srbijo po isti poti. Toda kako in kdaj bi bila prišla, ne vem in mi sedaj ni mogoče preiskovati.

Franc Bregar.

059630

Naše slike.

Pogled v III. razstavo slik v Jakopičevem paviljonu nam nudi slika str. 289. Pripravlja se pa že četrta razstava čeških umetnikov.

Slike iz Bosne naj ohranijo spomin na potovanje cesarja Franca Jožefa v Bosno in Hercegovino. Spremljan od skupnega ministra za cesarsko hišo in za zunanje zadeve ter od ministrskih predsednikov avstrijske in ogrske državne polovice je sprejel vladar v Sarajevu in v Mostaru poklonitev Bosne in Hercegovine. Slika str. 321 nam kaže poklonitev sarajevskega občinskega zastopa. Župan Esad Efendi Kulović nagovarja vladarja. Vojak, ki stoji za cesarjem, je general Varešanin, voditelj bosensko-hercegovske vojaške in civilne uprave. Na str. 323 pa vidimo zastopnike katoliške duhovščine pred cesarjem. Vladar govori z nadškofom dr. Stadlerjem. Potem slede: škof Buconjić iz Mostara, pomožni škof dr. Šarić, frančiškanski provincial in trapistovski opat. Sledi pravoslavna duhovščina. — Vladarjev obisk se je izvršil brez vsakega nereda. Nekaj dni pozneje pa je srbski dijak Žerajić streljal na generala Varešanina, a ko ga ni zadel, je ustrelil samega sebe. Zdi se pa, da ta

POGREB KRALJA EDVARDA VII.: SLAVNI ANGLEŠKI VOJSKOVODJE SIR EVELYN WOOD, LORD ROBERTS IN LORD KITCHENER V SPREVODU

atentat nima globljega političnega pomena. Sarajevski župan Kulović je tudi nekaj dni po cesarjevem povratku odstopil, ker je pri saborskih volitvah njegova stranka med mohamedanci ostala v manjšini. Bosenski sabor je začel zborovati. Pozdravili so ga ob otvoritvi klubi slovanskih državnozborskih poslancev in kranjski deželni odbor.

Pogreb angleškega kralja Edvarda VII. je bil nad vse sijajen. Za rakvijo, ki so jo vozili na lafeti, je jezdilo 74 članov raznih vladarskih hiš. In sicer so osebno spremili pokojnika k zadnjemu počitku: Njegov sin angleški kralj Juri V., nemški cesar Viljem II., dalje kralji: grški, španski, bulgarski, danski, portugalski in belgijski. Avstrijskega cesarja je zastopal nadvojvoda Franc Ferdinand; pogreba sta se udeležila dalje prestolonaslednika turški in japonski, ruski veliki knez Mihael Aleksandrovič, vojvoda Aosta, brat italijanskega kralja, princ regent bavarski Ruprecht itd. Toliko kronanih glav menda še ni bilo videti skupaj. V izprevodu so posebno pozornost vzbujali trije jezdec, najslavnejši sedanji vojskovodje angleški: Sir Evelyn Wood, lord Roberts in lord Kitchener.

